

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas

Asta Lapinskienė
Bibliotekų ir informacijos centrų vadybos magistrantė

**KULTŪROS PAVELDAS VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ ELEKTRONINĖJE
ERDVĖJE**

MAGISTRO DARBAS

Vadovė doc. M. Prokopčik

Vilnius, 2008

MAGISTRO DARBO LYDRAŠTIS

ASTOS LAPINSKIENĖS magistro darbas

tema **KULTŪROS PAVELDAS VIEŠŪJŲ BIBLIOTEKŲ ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE**
parengtas gynimui.

(data) _____ (vadovo parašas)

Darbas įregistruotas _____ institute

(data) _____ (raštvėdės parašas)

Magistro darbą ginti leidžiu

(data) _____ (instituto direktoriaus parašas)

Recenzentų skiriu

(data) _____ (Dekano parašas)

Darbą recenzavimui gavau

(data) _____ (recenzento parašas)

REFERATO LAPAS

Lapinskienė, Asta

La 313 Kultūros paveldas viešųjų bibliotekų elektroninėje erdvėje : magistro darbas / Asta Lapinskienė; mokslinė vadovė doc. Marija Prokopčik; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutas. – Vilnius, 2008 – 58 lap.: diagr., pav.. – Santr. angl. – Bibliogr.: 40 pavad..

UDK 027.5: 908

908 : 004

Reikšminiai žodžiai: paveldas, kultūros; bibliotekos, viešosios; skaitmeninimas; kraštotyra.

Magistro darbo objektas – skaitmenintas kultūros paveldas viešosiose bibliotekose.

Darbo tikslas – išnagrinėti kultūros paveldo sklaidos galimybes elektroninėje viešųjų bibliotekų erdvėje. Siekiant užsibrėžtų tikslų, magistro darbe iškeliami šie uždaviniai: apžvelgti skaitmeninto kultūros paveldo politiką Europoje ir Lietuvoje, apžvelgti Europos geros praktikos pavyzdžius skleidžiant kultūros paveldą elektroninėje erdvėje, ištirti Lietuvos viešųjų bibliotekų padėtį pristatant skaitmenintą kultūros paveldą, aptarti skaitmeninimo projektų rengimo sunkumus viešosiose bibliotekose.

Naudojantis literatūros ir šaltinių analizės metodu buvo apžvelgta Europos ir Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koordinavimo politika. Tirti Lietuvos viešųjų bibliotekų patirtį skleidžiant kultūros paveldą elektroninėje erdvėje naudotas turinio (content) analizės tyrimo būdas.

Magistro darbas gali būti naudingas bibliotekininkystės ir informacijos mokslų mokslininkams, dėstytojams, bibliotekų darbuotojams, bakalauro bei magistro studijų pakopų studentams.

TURINYS

Įvadas	5
1. NAUJI KULTŪROS PAVELDO VALDYMO IŠŠŪKIAI	8
1.1. Skaitmeninimas – naujas kultūros paveldo valdymo metodas.....	8
1.2. Kultūros paveldo skaitmeninimo koordinavimas elektroninėje Europoje.....	9
1.3. Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo politika.....	14
2. SKAITMENINĖ KULTŪRINIO PAVELDO TURINIO PRIEIGA VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE IR KITOSE ATMINTIES INSTITUCIJOSE: EUROPOS ŠALIŲ PATIRTIS.....	17
3. SKAITMENINTAS KULTŪROS PAVELDAS LIETUVOS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE.....	27
3.1. Kultūros paveldo dalis – kraštotyros kolekcijos.....	27
3.2. Skaitmenintos kraštotyros kolekcijos Lietuvos viešųjų bibliotekų elektroninėje erdvėje.....	30
3.3. Kultūros paveldo skaitmeninimo projektų rengimo problemos viešosiose bibliotekose.....	43
Išvados.....	52
Bibliografinių nuorodų sąrašas	54
Cultural Heritage in the Electronic Environment of Public Libraries (Summary).....	57

Išvadas

Integruojantis į tarptautinę erdvę vis svarbesniu tampa etninės kultūros vertybių išsaugojimas. Kiekvienais metais vis didėjanti Europos Sąjungos šeima reprezentuoja didžiulį kultūrinės įvairovės turtingumą. Kiekvienai valstybei labai svarbus yra jos kultūrinis identitetas, jo išsaugojimas ir pristatymas visai Europai.

Bibliotekos, kartu su kitomis atminties institucijomis, tokiomis, kaip muziejai ir archyvai, yra pagrindinės kultūros paveldo saugyklos. Viešosios bibliotekos Europoje nuo seno yra kultūros centrai, jų tikslas vietos bendruomenės gyventojų informacijos, kultūros ir laisvalaikio poreikių tenkinimas, užtikrinant viešą prieigą prie turimų išteklių. Siekdama šių tikslų, viešoji biblioteka yra atsakinga už vietos kultūros paveldo įvairovės rinkimą, saugojimą ir populiarinimą. Viešosios bibliotekos, skleisdamos sukauptą kultūros paveldo informaciją, ženkliai prisideda prie vietinio kultūrinio identiteto puoselėjimo.

Informacinių technologijų plėtra įnešė daug pokyčių viešųjų bibliotekų ir kitų atminties institucijų veikloje. Šiandien viešosioms bibliotekoms atsiveria nauji keliai, suteikiantys galimybes diegti naujas elektronines, interaktyvias paslaugas ir taip prisidėti prie Europos kultūrų įvairovės puoselėjimo. Vis daugiau kultūrinės informacijos bibliotekose gimsta skaitmenine forma. Skaitmenintas kultūros paveldas pateikiamas sukurtuose portaluose, duomenų bazėse, virtualiose parodose ir kitais skaitmeniniais būdais. Skaitmeninimas labai pagerino prieigą prie vietinio kultūros paveldo išteklių, išsprendė vertingų kultūros paveldo kolekcijų naudojimo, saugojimo ir išliekamumo problemas.

Skaitmeninimas sąlygojo įvairių atminties institucijų bendradarbiavimą, atskleidžiant kultūros paveldo kolekcijas. Europos viešosios bibliotekos jau ne pirmus metus dirba kartu su kitomis atminties institucijomis ir dalyvauja kultūros paveldo skaitmeninimo projektuose, kuriami įvairių atminties institucijų tinklai kultūros paveldo skaitmeninei prieigai užtikrinti.

Vienas iš Europos Sąjungos politikos tikslų yra prieiga prie Europos kultūros lobių. Jau nuo 1998 metų europiniu mastu siekiama koordinuoti kultūros paveldo skaitmeninimą: vykdomi moksliniai tyrimai, inicijuojami tarptautiniai projektai, siekiama keistis patirtimi, leidžiamos rekomendacijos. Šiuo metu Europos valstybės vykdo daug skaitmeninimo iniciatyvų, tačiau daugelyje Europos Sąjungos naujokių kultūros paveldo skaitmeninimas tebėra fragmentiškas. Dažnai kultūros paveldo skaitmeninimo eigai ir efektyvumui įtaką daro įvairūs sunkumai. Viešosios bibliotekos, kaip ir kitos instucijos, vykdydamos skaitmeninimo darbus susiduria su valdymo, techniniais, finansiniais, teisiniais sunkumais.

Magistro **darbo objektas** – skaitmenintas kultūros paveldas viešosiose bibliotekose.

Darbo tikslas – išnagrinėti kultūros paveldo sklaidos galimybes elektroninėje viešųjų bibliotekų erdvėje.

Siekiant užsibrėžtų tikslų, magistro darbe iškeliami šie **uždaviniai**:

- apžvelgti skaitmeninto kultūros paveldo politiką Europoje ir Lietuvoje
- apžvelgti Europos geros praktikos pavyzdžius, skleidžiant kultūros paveldą elektroninėje erdvėje
- ištirti Lietuvos viešųjų bibliotekų padėtį, pristatant skaitmenintą kultūros paveldą.
- aptarti skaitmeninimo projektų rengimo sunkumus viešosiose bibliotekose

Temos aktualumas. Lietuvos viešosios bibliotekos neseniai dar apgailestavusios, jog atsidūrė informacinės visuomenės kelkraštyje, šiandien turi daug naujų galimybių įsiliesti į kuriamą Elektroninę Europą. Europoje vis daugiau kultūros paveldo informacijos tampa prieinama elektroniniais šaltiniais, interaktyviais būdais. Lietuvos viešosios bibliotekos tik pradeda skaitmeninti ir skleisti saugomą vietinį kultūros paveldą ir tai daro labai fragmentiškai. Europos kultūros paveldo skaitmeninimas tęsis tol, kol reikšminga Europos kultūrinio paveldo dalis vienaip ar kitaip nebus prieinama skaitmeninėmis priemonėmis. Todėl Lietuvos viešosios bibliotekos turi įveikti šį atsilikimą, remdamasis Europos geros praktikos pavyzdžiais.

Temos istoriografija. Teorinių darbų skaitmeninto kultūros paveldo tema Lietuvoje trūksta.

Kultūros paveldo valdymo Europos informacinėje erdvėje aspektai ir veiklos gairės aptariami keliuose leidiniuose. Tai Europos Sąjungos kultūros paveldo sektoriaus bendradarbiavimo projektų lietuvių kalba išleisti leidiniai: “Viešosios bibliotekos skaitmeninės eros sankryžose” - *Pulman* projekto (2002 m.) gairės ir *Calimera* projekto - “Sėkmingos veiklos gairės”(2004-2005 m.). Tai vertinga informacija, kuri skirta kultūros institucijų: bibliotekų, muziejų, archyvų darbuotojams ir politikams.

Kitų lietuviškų monografijų, knygų kultūros paveldo skaitmeninimo tema Lietuvoje nesutinkama, bet yra nemaža autorių, rašančių straipsnius šia tema. Tai daugiausia VU Komunikacijos fakulteto mokslininkės: prof. A.Glosienė, Z.Manžuch, R.Varnienė, J.Rudžionienė ir kt. Lietuvos skaitmeninimo politikos tema išleidęs keletą straipsnių yra R.Kvietkauskas.

LNB Bibliotekininkystės centras 2005 metais išleido metodinį knygelę “Kraštotyra ir biblioteka”. Šis metodinis sąsiuvinys skirtas viešųjų bibliotekų kraštotyrinei veiklai aptarti.

Verta paminėti Dižiojoje Britanijoje 2003 m. išleistą Peter H.Reid knygą “The digital age and local studies”, kurioje analizuojama kraštotyrinio darbo problematika šiame skaitmeniniame amžiuje.

Knygoje paliestas įvairių atminties institucijų darbas šioje srityje, bet daugiausia dėmesio skirta viešosioms bibliotekoms.

Studiją apie šiuolaikinių viešųjų bibliotekų darbą išleido R.Petuchovaitė. Šioje studijoje apibendrinamos sėkmingos veiklos Lietuvos viešųjų bibliotekų praktikos, plėtra ir perspektyvos.

Apie naujausias skaitmeninio kultūros paveldo sklaidos galimybes ir perspektyvas Europoje galima sužinoti iš Europos Sąjungos strateginių dokumentų.

Siekiant paliesti tik aktualiausius klausimus ir naujausią literatūrą, magistro darbe buvo naudotasi naujausiais straipsniais iš užsienio duomenų bazių, periodinių leidinių, informacija iš Europos šalių kultūros paveldo interneto svetainių.

Mokslinių tyrimų metodai. Naudojantis literatūros ir šaltinių analizės metodu buvo apžvelgta Europos ir Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koordinavimo politika. Tirti Lietuvos viešųjų bibliotekų patirtį, skleidžiant kultūros paveldą elektroninėje erdvėje, naudotas lyginamosios analizės tyrimo būdas.

Magistro darbas gali būti naudingas viešųjų bibliotekų, kitų atminties institucijų darbuotojams, bibliotekininkystės ir informacijos, muziejininkystės, archyvistikos mokslų mokslininkams, dėstytojams, bakalauro bei magistro pakopų studijų studentams.

1. Nauji kultūros paveldo valdymo iššūkiai

1.1. Skaitmeninimas – naujas kultūros paveldo valdymo metodas

Naujų technologijų plėtra kelia naujus iššūkius, reikalavimus ir galimybes kultūros paveldo institucijoms. Viena pagrindinių bibliotekų ir kitų atminties institucijų funkcijų yra kultūros paveldo išsaugojimas ir sklaida. Saugomo kultūros paveldo skaitmeninimas atveria joms naujos veiklos, sprendžiant kultūros paveldo išsaugojimo ir sklaidos problemas, galimybes.

Dažna biblioteka savo kolekcijose turi senų ir unikalių dokumentų. Neretai tokie dokumentai yra blogos kokybės, per daug trapūs, kad vartotojais jais galėtų naudotis. Didžiąją dalį vartotojų domina tik dokumentų turinys, todėl jiems pakanka skaitmeninio pakaitalo. Skaitmeninimas išsprendžia šią opią problemą, suteikia vartotojams galimybę naudotis tokiais dokumentais virtualiu būdu, skaitmeninimas taip pat prailgina tokių vertingų dokumentų amžių. Taip unikalūs išteklių pasidaro prieinami visam pasauliui, visiems, kas turi asmeninį kompiuterį ir prieigą prie interneto. Skaitmeninimas leidžia įvairiais būdais pateikti tą patį dokumentą ir vienu metu panaudoti skirtingiems tikslams. Tai atveria galimybes pritraukti naujus bibliotekų ir kitų atminties institucijų vartotojus, kuriems šis naujas pateikimo būdas atrodo patrauklesnis. Skaitmeninių turinių sukūrimas bibliotekose automatiškai skatina socialinį įtraukimą ir tęstinį mokymą.

Bibliotekų ir kitų atminties institucijų kultūros paveldo skaitmeninimas padeda atverti vietinį kultūros paveldą visam pasauliui, taip skatinamas įvairių kultūrų pažinimas. Skaitmeninimas sąlygoja įvairių atminties institucijų bendradarbiavimą. Skaitmeninimo projektai paskatino diskusijas apie institucijų funkcijų, darbo principų panašumus ir būtinybę bendradarbiaujant ieškoti finansavimo galimybių.

Galima sakyti, jog skaitmeninimas yra naujas kultūros paveldo valdymo metodas, kuris liečia ne tik organizavimo procesus, bet ir teikiamų paslaugų įvairovę ir formas, taip prisidedant prie efektyvaus atminties institucijų socialinių funkcijų įgyvendinimo.¹

¹ Manžuch. Z. Skaitmeninimas – naujas kultūros paveldo valdymo metodas.

1.2. Kultūros paveldo skaitmeninimo koordinavimas elektroninėje Europoje

Pastarasis dešimtmetis pasižymi kultūros paveldo valdymo perversmais. Kultūros paveldo valdymo iniciatyvos glaudžiai siejasi su pastangomis sukurti bendrą Europos informacinę erdvę, grindžiamą šiuolaikinėmis technologijomis ir įgalinančią įgyvendinti vieningos Europos idėjas.

Europos mastu apie kultūros paveldo valdymą, remiantis šiuolaikinėmis technologijomis, kalbama jau nuo 1998 metų. Kultūros paveldo turinio skaitmeninimo koordinavimo ištakos - ES Penktoji bendroji mokslinių tyrimų programa, prasidėjusi 1999 metais, kur pagrindinis dėmesys krypo į bibliotekas, archyvus ir muziejus, nes būtent jie, sujungti į tinklus, užtikrina visuotinę prieigą prie kultūros paveldo. Sėkmingam bendradarbiavimui užtikrinti, svarbiausi tikslai buvo sukurti tinkamą infrastruktūrą, standartus, metodologinius kultūros paveldo informacijos kaupimo, skaitmeninimo, aktualizavimo ir pateikimos principus.²

Siekiant paskatinti muziejų, bibliotekų, archyvų ir kitų atminties institucijų dalyvavimą ES programose, geriau informuoti jas apie esamas papildomo finansavimo galimybes, plėtoti jų tarpusavio sąveiką ir bendradarbiavimą su verslo, akademinė visuomene ir kitų visuomenės sferų žmonėmis, 2001 metais buvo pradėtas projektas *Cultivate*. Jo tikslas - sukurti Europos kultūros paveldo tinklą ir kultūros informacijos centrus dešimtyje Vidurio ir Rytų Europos šalių, kurios yra kandidatės į ES nares (tuo metu ir Lietuva) projekte dalyvaujančiose šalyse buvo numatoma įsteigti *infomazgus*, kurie atliks kelias funkcijas:

- informuos šalies kultūros įstaigas ir institucijas, pirmiausia archyvus, muziejus ir bibliotekas, apie jiems tinkamas ES programas;
- skatins jų dalyvavimą šiose programose;
- padės susirasti partnerių;
- mokys rengti paraiškas;
- konsultuos projektų rengimo ir įgyvendinimo klausimais.

Svarbi *infomazgų* užduotis - sukurti šalyse archyvų, muziejų ir bibliotekų elektroninius tinklus bei sudaryti kultūros paveldo ir sklaidos institucijose dirbantiems suinteresuotiems specialistams sąlygas operatyviai ir nuolat gauti informaciją apie ES programas ir dalyvavimo jose

²Glosienė A. Manžuch Z. Kultūros paveldo valdymas Europoje: svarbiausi strateginiai dokumentai. Tarp knygu, 2003, nr.10, p. 9

galimybes, keistis informacija tarpusavyje ir su užsienio kolegomis, aktyviau išnaudoti ES finansinę paramą, modernizuojant kultūros institucijas.³

Šiame projekte dalyvavo ir Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas, kuriame rengiami bibliotekų, informacijos, muziejų ir archyvų specialistai. Lietuvos dalyvavimo projekte rezultatai: buvo sukurtas projekto tinklapis lietuvių kalba, nacionalinis *infomazgas*, surengtos informacinės dienos šalies bibliotekų, archyvų ir muziejų darbuotojams.

Siekiant ženklus mokslo ir technikos šuolio Europoje, suformuojamas didžiausias politinis tarptautinis Elektroninės Europos (*eEuropa*) projektas, kurio strategija įvardijama Elektroninės Europos veiksmų plane iki 2005 m., numatančiame “sukurti skaitmeninio programų valdymo mechanizmą Europos mastu”.⁴

Siekiant Elektroninės Europos veiksmų plane numatytų tikslų, 2001 metais buvo suformuluoti *Lundo principai*, kurie iki šiol yra vienas svarbiausių strateginių dokumentų kultūros paveldo srityje. Principuose kultūros ir mokslo paveldas apibrėžiamas kaip bendras Europos turtas, kurį gyvybiškai svarbu išsaugoti ir padaryti prieinamą. Buvo suformuluotas skaitmeninio programų valdymo mechanizmas europiniu mastu. Numatyta plėtoti europinį požiūrį į skaitmeninio politiką ir sukurti nuolatinį skaitmeninio iniciatyvų koordinavimo forumą, harmonizuojant skaitmeninį šalyse numatyta keistis sėkmingos praktikos pavyzdžiais, steigti labiausiai skaitmeninio požiūriu pažengusiose šalyse kompetencijos centrus.⁵ Svarbiausia, jog buvo iškelta Europos šalių bendradarbiavimo būtinybė, siekiant sėkmingai valdyti kultūros paveldą. Ten pat sudaromas Lundo veiksmų planas, skatinantis Europos Komisiją ir ES nares imtis koordinuoti kultūros paveldo skaitmeninį ir prieigos organizavimą. Buvo nuspręsta, kad kultūros institucijoms reikalingos praktinės rekomendacijos kultūros paveldo skaitmeninio ir prieigos organizavimo klausimais.

Pirmieji žingsniai, siekiant pasidalinti sukaupta patirtimi, buvo Europos Komisijos ir ES narių inicijuoti susitikimai “Skaitmeninio koordinavimas Europoje”. Jų tikslas buvo pagerinti vykdomų projektų “matomumą”, paskatinti vykdyti tokius projektus ir pradėti keistis pažangia praktika. Taip pat siekta, kad šiems procesams būtų taikomi bendri standartai, o tai ir yra svarbiausia sąlyga suskaitmenintą įvairių šalių paveldą įkelti į bendrą kultūros erdvę, teikinačią elektronines paslaugas visiems Europos ir kitų šalių piliečiams.

Nustačius kultūros paveldo skaitmeninio ir jo pateikimo vartotojams spragas, jų šalinimo būdus, buvo imtasi konkrečių veiksmų, sukūrus kultūros ir mokslo paveldo skaitmeninio politikos ir programų koordinavimo mechanizmą – Nacionalinių atstovų grupę ir projektą *MINERVA*. Lundo

³ Glosienė A. Naujas Europos Sąjungos projektas Lietuvoje. [interaktyvus].Lietuvos muziejai, 2003. [Žiūrėta 2007 sausio 21d.] Prieiga per internetą:http://www.muziejai.lt/Informacija/ES_projektas.htm

⁴ Kvietkauskas R. Varnienė R. Kultūros paveldo skaitmeninio koordinavimas Europoje: Lietuvos perspektyva. Knygotyra, 2005, 45

⁵ Glosienė A. Manžuch Z. Kultūros paveldo valdymas Europoje: svarbiausi strateginiai dokumentai. Tarp knygų, 2003, nr.10, p. 10

principams įgyvendinti buvo sukurtas *MINERVA* tinklas (*Ministerial Network for Valorising Activities in Digitisation*), skirtas formuoti Europos infrastruktūrą kultūros ir mokslo paveldo skaitmeninimui palaikyti, bendradarbiavimui skaitmeninimo srityje skatinti. Vykdamas šį projektą buvo parengtos Techninės skaitmeninio kultūros turinio kūrimo programų gairės. Šios gairės, kurių pagrindą sudaro vykdomų projektų ir tyrimų dalis, buvo sukurtos kartu su *PULMAN*, *EPRANET* projektais

Pradėti projektai vietinių kultūros institucijų, tokių kaip viešosios bibliotekos, muziejai, archyvai, dalyvavimui skaitmeninimo srityje. Vienas iš tokių *PULMAN* projektas.

Europos Sąjungos (ES) *Vartotojui draugiškos informacinės visuomenės* programos projektas *PULMAN* (Public Libraries Mobilizing Advanced Networks) prasidėjo 2001. Projektas yra 1999 metais baigto įgyvendinti *PubliCA* projekto tęsia. *PubliCA* sukūrė geriausių Europos viešųjų bibliotekų darbuotojų tinklą, padėjo pagrindus glaudžiam bendradarbiavimui ir keitimuisi patirtimi, žiniomis, specialistais tarp įvairių Europos regionų ir šalių

PULMAN projekto tikslai buvo išties ambicingi: pateikti visoms Europos valstybių viešosioms bibliotekoms, jų partneriams muziejuose, archyvuose, nevyriausybinėse organizacijose ir visų lygių politikams gaires, apibūdinančias viešųjų bibliotekų galimybes dalyvauti, kuriant išsilavinusią ir informuotą naujojo amžiaus visuomenę. Projektas jungė 36 Europos valstybių bibliotekas ir bibliotekininkus. Jo dalyviai parengė ir išvertė į visas projekto partnerių kalbas Gaires viešųjų bibliotekų plėtrai skaitmeninėje eroje. Projekte dalyvavo ir Lietuvos atstovai.

Gairėse aptariama prieiga prie kultūrinės įvairovės, problemos ir perspektyvos. Čia pabrėžiama, kad viešosios bibliotekos gali generuoti arba koordinuoti įvairaus kultūrinio turinio gamybą; tai gali būti bendruomenės informacija, įvairių kolekcijų skaitmeninių versijų kūrimas ir pan. Prieiga prie vietinės kultūrinės ir bendruomenės informacijos per kitus interneto vartus ar bendrąsias paieškos sistemas nėra lengva; tai sritis, kurioje viešosios bibliotekos gali ypač pasireikšti.

Viešosios bibliotekos Europoje nuo seno yra kultūros centrai, jos populiarina ir skatina skaitymą, knygas bei kaupia regiono literatūrinį paveldą. Bibliotekos turi ir toliau saugoti rašytinį paveldą ir teikti prieigą prie jo, skatinti kūrinių, kurie svarbūs mažumoms ir ypatingus interesus turinčioms grupėms, publikavimą siekdamas, kad komercinės kliūtys tam netrukdytų. Interneto plėtra ir skaitmeninimo technologijos sudaro tam geras sąlygas.

Prieiga prie kultūros šaltinių reikalauja bendradarbiavimo tarp viešųjų bibliotekų ir kitų institucijų: paveldo, kitų bibliotekų, organizacijų, meno kūrėjų asociacijų, istorinių draugijų, religinių organizacijų, nevyriausybinių organizacijų, mokyklų, vietos ir centrinių valdžios organų. Svarbus ir tarptautinis bendradarbiavimas, pvz., tais atvejais, kai paslaugas daugiakalbėms bendruomenėms teikia pasienio rajonuose esančios institucijos arba paslaugos teikiamos etninėms grupėms, kurių gyvenamosios vietos kerta valstybių sienas.

Visuomenei reikalinga operatyvi informacija apie įvairias organizacijas, dirbančias pilietinės visuomenės labai vis sudėtingėjančiose ir besikeičiančiose šiuolaikinės Europos miesto bendruomenėse ir neretai prasčiau aprūpintose kaimo bendruomenėse. Šio tipo informacija akivaizdžiai tinka skaitmeninimui, o pastaruoju metu tapo įprasta, kad būtent viešosios bibliotekos teikia informaciją apie įvairias organizacijas savo tinklapiuose.

Apibendrinant pabrėžiama, kad ateities perspektyvoje kultūrinių rinkinių skaitmeninimas tęsis tol, kol reikšminga Europos kultūrinio paveldo dalis vienaip ar kitaip bus prieinama skaitmeninėmis priemonėmis. Vietinis, taip pat kultūrinis turinys sudarys vis didesnę šio paveikslo dalį. Muziejai, archyvai, viešosios bibliotekos, bendruomenės ir savanorių organizacijos turės dirbti drauge, kad būtų užtikrinta prieiga prie šių išteklių.

Viešosios bibliotekos dalyvaus bendruose projektuose su kitomis institucijomis kurdamos galingesnes duomenų bazes, pateikdamos bendruomenės ir kitą informaciją skaitmeniniais kanalais. Taip jos taps ypatingos vertės bendruomenės organizacijomis.⁶

PULMAN ir kitų vykdytų projektų veiklos tąsa - 2003 metais tarptautinis projektas *CALIMERA*. Jis buvo pradėtas siekiant sutelkti vietos kultūros institucijas ir įkvėpti jas naujai veiklai – pritaikyti šiuolaikines technologijas, kuriant naujas paslaugas, kad paprasti piliečiai galėtų pasiekti Europos kultūros turtus. Šis projektas apėmė trijų kultūros institucijų – bibliotekų, archyvų ir muziejų veiklą.

Projektui vykdyti buvo sukurtas platus partnerių tinklas 43 pasaulio šalyse. Lietuvoje projekto partneriais tapo Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutas, atlikęs patrauklių ir lengvai naudojamų technologijų, skirtų kultūros paveldo informacijos vartotojams, esamos padėties tyrimą ir Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka, koordinavusi projekto vykdymą Lietuvoje, informacijos tiekimą ir sklaidą.⁷

Svarbiausias projekto tikslas – novatoriškas informacinių technologijų taikymas Europos šalių muziejuose, bibliotekose ir archyvuose, padedantis teikti kokybišką prieigą prie kultūros paveldo vertybių visiems piliečiams. Jį įgyvendinant siekiama :

- skatinti palankius politinius sprendimus vietinių kultūros institucijų paslaugų plėtrai;
- skatinti vietinių kultūros institucijų bendradarbiavimą tarpusavyje ir su verslo sektoriaus atstovais, vietos valdžios institucijomis
- siekti, kad vietinės kultūros institucijos teiktų naujoviškas kultūros paveldo paslaugas, grindžiamas informacinėmis technologijomis

⁶ Viešosios bibliotekos skaitmeninės eros sankryžose. Europos Sąjungos projekto Pulman gairės. VU leidykla, 2002, p. 46

⁷ Mozūraitė V., Rudžionienė J. Muziejai, archyvai ir bibliotekos elektroninėje Europoje: Europos komisijos projektas Calimera. [interaktyvus] Knygotyra, 2006, 47 [Žiūrėta 2007 sausio 23]. Prieiga per internetą: http://www.leidykla.eu/fileadmin/Knygotyra/47/VITA_MOZURAITĖ__JURGITA_RUDZIONIENE.pdf

- kurti sėkmingos praktikos gaires, užtikrinti lengvai naudojamų ir prienamų vartotojui technologijų grindžiamas paslaugas⁸

Svarbiausi projekto rezultatai: sukurta projekto svetainė, parengtos projekto dalyvavusių šalių bibliotekų, muziejų, archyvų ataskaitos, susisteminta informacija, apimanti svarbiausias strategijas ir veiklą ateičiai, padėsianti vietinėms kultūros institucijoms integruotis į sparčiai besivystančią skaitmeninę aplinką bei sukurti bendrą tinklą.

Reikšminga ir tai, kad vykdant projektą sukurtos ir į 31 kalbą (tai pat ir lietuvių) išverstos *Sėkmingos veiklos gairės*, kuriomis siekiama suteikti kultūros politikams ir praktikams, ypač dirbantiems bibliotekose, muziejuose ir archyvuose, informacijos apie naujų technologijų taikymą, kuriant skaitmenines paslaugas.

Vienoje gairių dalių nagrinėjami klausimai, susiję su kultūrine įvairove ir tapatumu. Čia apibrėžiama, kaip įvairialypio kultūros paveldo saugyklos, muziejai, bibliotekos ir archyvai visoje Europoje prisideda prie prieigos užtikrinančios kultūrai. Yra dvi pagrindinės kryptys:

- prieigos prie vietinės kultūros išteklių užtikrinimas pasauliniams vartotojams per IKT. Tai leidžia žmonėms sužinti apie kitas kultūras, skatina kultūrinį turizmą ir t. t.
- paslaugų ir prieigos prie išteklių suteikimas kultūriškai nevienalytėms vietoms.

Muziejai, bibliotekos ir archyvai turi imtis išteklių, atitinkančių įvairiopas bendruomenių reikmes, kūrimo iniciatyvas. Į šią veiklą vis labiau ir dažniau įtraukiami ir patys vartotojai, tai labai skatintina, nes taip žmonės įgyja naujų įgūdžių, įsitraukia į bendruomenes; be to, tai prisideda prie el. mokymosi, el. vyriausybės ir socialinės sanglaudos politikų įgyvendinimo.

Bendruomenės darosi glaudesnės, kai žmonės daugiau žino vieni apie kitus. Muziejai, bibliotekos ir archyvai turi daug galimybių paskatinti ir paremti šį žinojimą.

Vis daugiau informacijos rasis skaitmenine forma, tad muziejams, archyvams ir bibliotekoms reikės parengti strategijas, kaip šią informaciją išsaugoti ateities kartoms. El. paštas labai pakeitė laiškų rašymą; skaitmeniniai vaizdai pakeitė tradicines nuotraukas, kino filmus ir televiziją; transliuotojai siūlo skaitmenines radijo ir televizijos laidas ištiesą parą; vis daugiau muzikos įrašoma iš interneto. Ypač svarbu užtikrinti, kad įvairialypis bendruomenių kultūros paveldas nebūtų prarastas globalizacijos apimtame pasaulyje.⁹ Siekiant įgyvendinti Lundo principus, suskaitmeninti turimą medžiagą ir sukurti naują elektroninį turinį, vis dažniau mėginama derinti vietines ir nacionalines iniciatyvas. Vienas iš tokių pavyzdžių - 2005 m. Europos komisijai buvo pasiūlyta iniciatyva sukurti skaitmeninę Europos biblioteką, kad visi galėtų naudotis Europos kultūriniais ir moksliniais šaltiniais. Europos Komisija pritarė šiam planui ir paskelbė Komunikatą – pavyzdinę iniciatyvą „i2010: skaitmeninės bibliotekos“, kuriame išdėstyta skaitmeninių bibliotekų iniciatyvos struktūra ir

⁸ Lapinienė L. Calimera projektas: sėkmingos veiklos gairės. Tarp knygu, 2005 lapkritis, p.7.

⁹ Sėkmingos veiklos gairės. Calimera projekto gairės. Vilnius, 2005, p. 33-34

aptariamasis kultūros paveldo perkėlimas į skaitmeninį formatą, elektroninė prieiga ir skaitmeninis išsaugojimas, analizuojami sunkumai, su kuriais susiduriama siekiant parodyti paveldo kultūrinį ir ekonominį potencialą, siūlomi veiksmai, kurie padėtų įveikti dabartinį skaitmeninimo politikos Europoje susiskaldymą. Šis projektas suteikė didelių galimybių ir vietinėms kultūros institucijoms.

Europos Komisija valstybėms narėms paskelbė rekomendaciją dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos. Valstybės narės įpareigojamos kas dvejus metus informuoti Europos Komisiją apie veiksmus, kurių imtasi pagal šią rekomendaciją.¹⁰

1.3. Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo politika

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje iki 2015 m., patvirtintoje 2002 m. įvardytas ir pagrindinis Lietuvos kultūros ilgalaikės strategijos tikslas - išsaugoti, aktualinti paveldėtas ir bendrąsias Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą ir užtikrinti jo tąsą, atvirą sklaidą ir konkurencingumą šiuolaikiniame Lietuvos, Europos Sąjungos ir pasaulio kultūrų kontekste.¹¹

Lietuvos kultūros politikos 2001-ųjų metų nuostatose suformuluoti šie Lietuvos kultūros politikos tikslai: išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą; skatinti kūrybinę veiklą ir meno įvairovę; plėtoti informacinę visuomenę; skatinti nacionalinės kultūros atvirumą; sudaryti visuomenei sąlygas dalyvauti kultūroje ir ją vartoti.¹²

Tais pačiais metais patvirtintoje Lietuvos nacionalinėje informacinės visuomenės plėtros koncepcijoje teigiama, jog valstybės ir savivaldybių misija - sudaryti sąlygas informacinės visuomenės plėtrai ir skatinti šį procesą, padėti gyventojams įsilieti į pasaulio informacinę visuomenę, pasinaudoti jos teikiamomis galimybėmis, taip pat skatinti dalyvauti Europos Sąjungos programose ir projektuose, sudarančiuose palankias sąlygas plėtoti Lietuvos informacinę visuomenę.¹³

Nors svarbiausiuose Lietuvos Respublikos dokumentuose ir aktuose apibrėžtas Lietuvos paveldo ilgalaikis išsaugojimas, aktualinimas ir prieiga pasitelkiant informacines technologijas, tačiau ši problema

¹⁰ Europos Komisijos rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos. [interaktyvus] Europos bendrijų komisija, 2006. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recommendation/lt.pdf

¹¹ Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos [interaktyvus]. LR Seimas, 2002. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193888

¹² Lietuvos kultūros politikos nuostatai. 2001 gegužės 14 d. Nutarimo nr. 542 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkmlt.lt/EasyAdmin/sys/files/KPN.doc>

¹³ Kvietkauskas R., Varnienė R. Kultūros paveldo skaitmeninimo koordinavimas Europoje: Lietuvos perspektyva. Knygotyra, 2005, 45, p. 114.

mūsų šalyje iki 2005 m. nebuvo sprendžiama nacionaliniu mastu koordinuojant atminties institucijų - bibliotekų, muziejų ir archyvų - veiklą.

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninėje erdvėje pastaraisiais metais randami atskiri projektai, proginės ir pavienės iniciatyvos. Projektus remia įvairūs fondai, kultūros valdymo institucijose dar trūksta suvokimo, kad skaitmeninio strategija ir saugyklos Lietuvoje yra šių dienų būtinybė.

Tik 2005 metais Lietuva prisijungė prie bendrų ES skaitmeninio iniciatyvų, siekdama ir šalyje koordinuoti kultūros paveldo skaitmeninio darbus.

2005-ųjų vasarą Kultūros ministerija patvirtino Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio koncepciją. Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio koncepcija atitinka Europos Sąjungos kultūros paveldo skaitmeninio politiką apibrėžiančius Lundo principus ir Lundo veiksmų planą, *eEurope 2002* veiksmų planą - skatinti Europos paveldo turinio plėtrą globaliuose tinkluose, išnaudojant visas skaitmeninių technologijų galimybes, ir sukurti bendrą Europos informacijos erdvę, leidžiančią įgyvendinti vieningos Europos idėją, plėtoti verslo ir viešųjų paslaugų infrastruktūrą.

Koncepcijoje Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio tikslas apibrėžiamas kaip unikalių ir vertingų kultūros paveldo objektų ir informacijos apie juos perkėlimas į skaitmeninę formą. Skaitmeninimas turi būti įgyvendinamas vadovaujantis integralumo, prieinamumo, atvirumo, ilgalaikio skaitmenintos informacijos išsaugojimo principais

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio koncepcija apibrėžia Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio tikslą, principus ir uždavinius, Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio objektus, bendruosius jų atrankos kriterijus. Ši koncepcija sudaro sąlygas nuosekliai ir kryptingai veikti valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, siekiant su šiuolaikinių informacijos technologijų pagalba išsaugoti šalies kultūros paveldą, gerinti kultūros paveldo prieigą ir jį aktualizuoti. Koncepcija taip pat sudaro sąlygas inicijuoti ir rengti kultūros paveldo skaitmeninio strategiją, skaitmeninio programas ir projektus, koordinuoti ir prižiūrėti jų įgyvendinimą, užtikrina bibliotekų, muziejų, archyvų ir kitų kultūros vertybes saugančių įstaigų atliekamų kultūros paveldo objektų skaitmeninio darbų koordinavimą¹⁴

Kultūros ministro sudaryta Kultūros paveldo skaitmeninio taryba turėtų inicijuoti ir koordinuoti Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio strategijai įgyvendinti būtinas skaitmeninio programas, kuriose apibrėžtos konkrečios priemonės, jų vykdymo terminai, atsakingi vykdytojai ir reikalingos lėšos, taip pat informacinių technologijų naudojimo rekomendacijų parengimą, įgyvendinimą ir priežiūrą. Ši taryba turėtų vykdyti ir kultūros paveldo objektų skaitmeninio stebėseną, skatinti kultūros paveldo skaitmeninio iniciatyvų viešinimą ir populiarinimą, inicijuodama Lietuvos

¹⁴ DĖL LIETUVOS KULTŪROS PAVELDO SKAITMENINIMO KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO[interaktyvus], Vilnius, 2005.[Žiūrėta 2007 gruodžio 12d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=260975&p_query=

skaitmeninto kultūros paveldo portalo kūrimą. Toks portalas laiduos kultūros paveldo išteklių visuotinę prieigą ir integraciją į bendrą Europos kultūros paveldo informacinę erdvę, padės keisti informacija ir bendradarbiauti rengiant ir įgyvendinant skaitmeninimo ir prieigos programas bei projektus.¹⁵

Koncepcijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimas padės sukurti bendrą Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninę informacinę erdvę, pailginti kultūros paveldo objektų gyvavimo laiką, pateikti šalies ir pasaulio visuomenei aktualią, išsamią ir patikimą informaciją apie Lietuvos kultūros paveldą, užtikrinti nuolatinį, patikimą ir kokybišką kultūros paveldo išteklių naudojimą mokslo, švietimo ir kultūros tikslams.

Pirmas Lietuvoje didelis atminties institucijų bendradarbiavimo, plataus masto paveldo skaitmeninimo projektas „Integralios virtualios bibliotekų informacinės sistemos sukūrimas“, kurį paruošė Lietuvos Nacionalinė M.Mažvydo biblioteka kartu su partneriais: Lietuvos dailės muziejumi ir Archyvų departamentu. Projektas pradėtas 2005 metais. Projekto metu kuriamas bibliotekų, archyvų ir muziejų suskaitmenintų kultūros paveldo objektų duomenų bankas, talpinantis per 3 mln. 605 tūkst. skaitmenintų puslapių originalių rankraščių, laikraščių, senų knygų, metrikų, metraščių, taip pat kitų itin vertingų, didelę istorinę vertę turinčių dokumentų. Virtualiomis paslaugomis nemokamai galės naudotis Lietuvos ir užsienio vartotojai, nebūtinai reikės vykti į muziejus, archyvus, bibliotekas susipažinti su vertingais dokumentais, jie bus pasiekiami per virtualią biblioteką

Numatomos sukurti sistemos pagrindą sudarys jau funkcionuojanti Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos (LIBIS) infrastruktūra, jungianti per 70 mokslinių ir viešųjų bibliotekų.

Šiuo projektu buvo atkreiptas valdžios institucijų dėmesys į ilgalaikį kultūros paveldo išsaugojimą, atminties institucijų bendradarbiavimo poreikį, siekiant kuo greičiau integruoti Lietuvos kultūros paveldą į e-Europos informacinę erdvę.

Lietuvos viešųjų bibliotekų saugomi kultūros paveldo ištekliai ateityje turi integruotis į Europos kultūrinį paveldą. Viešosios bibliotekos turi dalyvauti bendruose projektuose su kitomis vietinėmis institucijomis, kurdamos galingesnes duomenų bazines, pateikdamos bendruomenės ir kitą informaciją skaitmeniniais kanalais. Jos gali kurti bendruomenių archyvus ir tinklapius, taip tapdamos nepamainomais bendruomenių informaciniais centrais.

¹⁵ Kvietkauskas R., p. 115

2. Skaitmeninė kultūrinio paveldo turinio prieiga viešosiose bibliotekose ir kitose atminties institucijose: Europos šalių patirtis

Pastarąjį dešimtmetį Europoje sparčiai didėja visų rūšių vietos atminties institucijų socialinė reikšmė. Skaitmeninimas sąlygoja reikšmingus pokyčius visose kultūros paveldo atminties institucijose. Jos siekia rasti savo vietą skaitmeninėje aplinkoje. Skaitmeninimas išplečia teikiamų paslaugų spektrą ir jų teikimo galimybes.

Šiuo metu įvykdyta ir vykdoma daug skaitmeninimo iniciatyvų, tačiau daugelyje šalių prieiga prie skaitmeninio kultūros turinio tebėra fragmentiška. ES šalių Bendrijos Komisijos rekomendacijoje “dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos”, teigiama, jog dabar tik maža Europos kolekcijų dalis yra perkelta į skaitmeninį formatą. Perkėlimo į skaitmeninį formatą veikla vykdoma visose Europos Sąjungos valstybėse narėse, bet pastangos yra fragmentiškos ir pažanga – santykinai lėta. Tai buvo pabrėžta Google pranešime dėl iniciatyvos perkelti į elektroninį formatą 15 milijonų knygų iš keturių pagrindinių JAV ir vienos Europos bibliotekos. Jei planas bus įvykdytas, Google iniciatyva gerokai viršys visų valstybių narių nacionaliniu lygmeniu vykdomas pastangas. Perkėlimo į skaitmeninį formatą pastangos yra didinamos ir kitose pasaulio šalyse, ir kai kurios šalys gerokai lenkia Europą šioje srityje.¹⁶

Skaitmeninimo darbams Europoje įtaką daro įvairūs sunkumai, tokie kaip finansiniai, organizaciniai, techniniai ir teisiniai sunkumai.

Europos viešosios bibliotekos ir kitos atminties institucijos susiduria su tokiais pat sunkumais vykdydamos kultūros paveldo skaitmeninimo darbus. Tačiau šiuos barjerus galima įveikti plėtojant partnerystę tarp panašių atminties institucijų.

Anksčiau muziejai, bibliotekos ir archyvai buvo laikomi skirtingomis organizacijomis, išsiskiriančiomis kitokia profesine veikla ir organizacine kultūra. Tačiau šių skirtumų prigimtis greičiau yra administracinė nei tikslinė, nes visų jų misija – rinkti, saugoti ir padaryti prieinamus objektus, artefaktus, dokumentus ir informaciją. Skaitmeninimas griauna administracinius skirtumus, nes skaitmeninės medžiagos valdymas yra toks pat, ar ji gauta skaitmeninant knygą, rankraštinius dokumentus ar fizinį objektą. Partnerystė tarp atminties institucijų pagerina visuomenei teikiamų paslaugų rentabilumą arba leidžia plėsti ir išlaikyti paslaugas, kai finansavimas nėra pakankamas.

¹⁶ Komisijos rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos [interaktyvus]. 2006, rugpjūčio 24 d. [Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recommendation/lt.pdf

Ribos tarp muziejų, archyvų ir bibliotekų ir bibliotekų socialinės atsakomybės, ypač skaitmeninio turinio tiekimo ir išsaugojimo srityje, tapo sunkiai apčiuopiamos.

Europos kultūros paveldas yra labai įvairus. Globalizacijos akivaizdoje vis svarbesnis tampa vietinės tapatybės jausmas, priklausymas bendruomenei, kultūrai, savo šaknų jutimas. Vietinės atminties institucijos – muziejai, bibliotekos ir archyvai – reikšmingai prisideda prie piliečių tapatybės išsaugojimo ir savo vietos informacijos visuomenėje radimo.

Viešosios bibliotekos, bendradarbiaudamos su muziejais ir archyvais skatina vietos bendruomenės tapatumą ir integralumą, priklausymo gyvenamajai ir gimtajai vietai, šeimos ir giminės istorijos tautos jausmą globalizacijos pasaulyje, padėdamos kurti, naudoti ir išlaikyti ateities kartoms išteklius, kurie kaupiami vietinėse viešosiose bibliotekose, muziejuose ir archyvuose, palaiko etninę, kultūrinę, kalbinę ir religinę įvairovę, kultūrinį tapatumą ir socialinę sanglaudą, ypač įtraukdamos vietos gyventojus ir bendruomenės grupes į visiems prieinamą „bendruomenės atminties“ skaitmeninių išteklių kūrimą

Krašto ir šeimos istorija, kuri sudaro kultūrinio tapatumo pagrindą ir skatina bendruomeniškumą, tai šiuo metu yra klausimas, į kurį koncentruojasi Europos viešosios bibliotekos, muziejai ir archyvai. Institucijos stengiasi atrakinti, atskleisti ir padaryti prieinamais skaitmeniniais kanalais vietinius išteklius, saugomus archyvuose ir muziejuose, o tai prisideda prie lokalizacijos, bendruomenės ir vietos jausmo ugdymo pasaulio globalizacijos akivaizdoje.

Įsitraukdamos į partnerystes, viešosios bibliotekos sutelkia išteklius, kurių reikia naujovėms ir plėtrai, taip pat pasinaudoti įgūdžiais, kurių tradiciškai neturi viešosios bibliotekos personalas. Kuriant kultūrinio paveldo turinį viešosios bibliotekos užmezga IT plėtros partnerystes galinčias pagerinti bibliotekos paslaugas, pavyzdžiui, dalijantis elektroniniais šaltiniais, kuriant interneto prieigą prie katalogų ir duomenų bazių – kartu formuojant virtualiąją biblioteką.

Europos mastu vykdytais vietinių kultūros paveldo institucijų plėtros projektais PULMAN, CALIMERA buvo siekta skatinti įvairias Europos šalių atminties institucijas dalytis inovatyvia ir sėkminga praktika. Vienas iš projektų rezultatų - sėkmingos patirties ir praktikos gairės, kuriose įvairios Europos šalys surinko sėkmingiausius savo šalies patirties pavyzdžius.

Čia galima rasti nuorodas į puikius įvairių Europos vietinių atminties institucijų partnerystės pavyzdžius, kurių dėka viso pasaulio vartotojams elektroninėje erdvėje pateikiami įvairių šalių kultūros paveldo skaitmeniniai ištekliai.

Vienas iš daugelio pavyzdžių gali būti Olandijos miesto Roterdamo tinklas.

Bendradarbiaujant bibliotekoms ir kelių muziejų informacijos centrams, Roterdamo tinklas siūlo 4 milijonus knygų, 5 tūkstančius periodinių leidinių ir tūkstantį elektroninių duomenų dokumentų apie Roterdamą. Šis tinklas suteikia bendrą informaciją apie kiekvieną bendradarbiaujančią biblioteką ar kitą organizaciją ir atveria vartus į jų katalogus. Tai paprastas būdas

kiekvienam besidominčiam Roterdamu vienoje skaitmeninėje erdvėje prisijungti prie visų galimų šaltinių. Visos esančios tinkle įstaigos suteikia galimybę nemokamai naršyti jų kataloguose, periodiniuose leidiniuose.¹⁷

Kitas puikus bendradarbiavimo pavyzdys kultūrinio paveldo srityje yra Vengrijos Bekes grafystės viešosios bibliotekos dalyvavimas ES LIGHT projekte. Biblioteka kartu su vietiniais partneriais: grafystės muziejumi, archyvu, bendruomenės centru, sukūrė Koros-Maros regiono kultūrinio paveldo tinklapį, partneriai sukūrė prieigą prie visų šių institucijų duomenų bazių. Projekto tikslas - kultūrinio regiono identiteto stiprinimas, leidžiant žmonėms patiems atrasti ir geriau suprasti krašto istoriją ir savo šaknis.¹⁸

Randasi vis daugiau vietinių, regioninių portalų, kurie yra puiki kultūrinio turizmo raidos priemonė.

“Ask about Ireland” – portalas, tinkantis kultūriniam turizmui.(1 pav.) Projekte dalyvavo Šiaurės Airijos viešosios bibliotekos kartu su vietiniais muziejais ir archyvais. Projekto metu buvo vykdomi unikalių vietinių kultūros paveldo dokumentų kolekcijų skaitmeninimo darbai, sukuriant kultūrinį elektroninį šaltinį. Dalyvaujančios organizacijos atrinko dokumentus iš savo kolekcijų labiausiai vartotojus dominančiomis temomis: nuo architektūros, transporto, sporto iki floros, faunos ir Šiaurės Airijos rašytojų. Visi suskaitmeninti dokumentai pasiekiami elektroninėje erdvėje kiekvienam besidominčiam Šiaurės Airijos kultūros paveldu.¹⁹

Krašto istorija, namų, vietovių, migracijos, čionykščių gyventojų, perkeltųjų grupių istorijos, šeimos istorijos sudaro kultūrinės tapatybės esmę ir skatina bendruomenės jausmą. Tai sudaro atminties institucijų veiklos esmę bei jų tarpusavio bendradarbiavimo pagrindą. Didėja domėjimasis genealogija, šeimos istorija ir asmeniniu identitetu. Etninių mažumų atveju tai apima ir norą žinoti, iš kur atvyko jų protėviai, kodėl jie kraustėsi ir pan. Muziejai, archyvai ir bibliotekos suteikia išteklius tokiems tyrinėjimams. Tai gali būti meno ir literatūros kūriniai, įvairūs objektai iš viso pasaulio, gimimų, santuokų ir mirčių registrai, gyventojų surašymo, migracijos duomenys ir dokumentai. Skaitmeninimas leidžia ieškoti šių šaltinių nepriklausomai nuo to, kur jie saugomi – muziejuje, archyve ar bibliotekoje, gretimoje gatvėje, kitame mieste ar kitoje šalyje.

Atliekant skaitmeninimo darbus Europos vietinėse kultūros paveldo institucijose, į šią veiklą įtraukiama ir bendruomenės nariai. Žmonėms reikia jausti, kad vietos muziejus, archyvas ir biblioteka priklauso jiems, šį nuosavybės jausmą paskatina turinio kūrimas drauge.

¹⁷ Rotterdamnet [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rotterdamnet.nl/>

¹⁸ Koros-Maros cultural heritage [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://koros-maros.bmk.hu/en/index.html>

¹⁹ “Ask about Ireland” projektas [interaktyvus] [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.askaboutireland.ie/>

1. pav.

Dalijimasis užduotimis, kuriant bendrą skaitmeninį atminties masyvą, taip pat gali padėti sutelkti suskilusias bendruomenes. Mokyklos, kolegijos, bendruomenės grupės ir individai gali sudėti į vieną masyvą savo turimas nuotraukas, vaizdo ir garso įrašus, asmeninius dokumentus, įvairius daiktus, pasakojimus. Tokių iniciatyvų pavyzdžiai yra projektai CHIMER ir COINE.

CHIMER (Childrens heritage interactive models for evolving repositories) projektas - tai vienas iš Europos Komisijos finansuojamų projektų, skirtų šalių kultūros paveldui išsaugoti dalyvaujant vaikams. Jo tikslas – atviro tarptautinio tinklo įvairių Europos šalių vaikams, mokytojams ir muziejininkams, kuriantiems daugialypės terpės skaitmeninį paveldo archyvą, sukūrimas. Vaikai mokosi naudoti naujas kūrybos priemones – kompiuterius, skaitmeninius fotoaparatus, GIS, vaizdo ir tinklo kameras. Šiame projekte plėtojamas kitoks požiūris į šalies kultūros paminklų įamžinimą naudojant naujausias informacines technologijas ir remiantis vaikų entuziazmu ir noru jas naudoti.

Devynerių-dvylikos metų vaikai įvairiose Europos šalyse, vadovaujami muziejų darbuotojų ir pedagogų, rinko informaciją apie savo kultūros objektus panaudodami skaitmeninius fotoaparatus ir vaizdo kameras, nustato jų geografines koordinatas ir susieja tai su vietovės skaitmeniniais žemėlapiais.

2 pav.

Vaikai iš Čekijos, Ispanijos, Vokietijos, Olandijos bei Lietuvos šio projekto svetainėse pateikė savo šalies įdomiausių paminklų piešinius, fotografijas bei paaiškinimus, susietus su tiksliais vietovių žemėlapiais. Vaikai projekto metu sukūrė kultūros paveldo saugyklas elektroninėje erdvėje (2 pav.)

COINE (Cultural Objects in Networked Environments) projekto tikslas – suteikti galimybę Europos piliečiams papasakoti savo istoriją, publikuoti savo parodas ar eksponatus elektroninėje erdvėje. Asmeniniai eilinio piliečio pasakojimai, istorijos, atsiminimai, nuotraukos ir paveikslai, garso įrašai – visa tai galima rasti COINE projekto sukurtoje skaitmeninėje aplinkoje. Projektas leido kiekvienam žmogui tapti rašytoju ir kūrėju ir publikuoti savo darbą pasauliniame žiniatinklyje.

Šis europinis projektas pabaigtas 2004 metais. Projekto partnerėmis tapo Didžioji Britanija, Airija, Ispanija, Graikija ir Lenkija.

COINE projektas skirtas dideliame potencialių vartotojų kiekiui iš kultūros paveldo organizacijų ir institucijų, ypač bibliotekų, muziejų ir archyvų. Projekto turinys skirtas ne tik

organizacijoms, kiekvienas individualus vartotojas asmeniškai gali dalyvauti projekto turinio kūrime.²⁰

Tokie įgyvendinti pavyzdžiai rodo, kad asmeniniai rinkiniai gali iš esmės papildyti krašto istorijos išteklius. Muziejai, archyvai ir bibliotekos padeda turinio kūrėjams laikytis standartų, užtikrinti kokybę atliekant tokių rinkinių skaitmeninimą, klasifikavimą, dalykinimo ir prieigos organizavimą.

Neretai toks turinio kūrimas prasideda nuo asmeninių nuotraukų albumų ir prisiminimų, o vėliau gimsta platesni istoriniai interesai. Tai leidžia muziejams, archyvams ir bibliotekoms įsitraukti į mokymosi visą gyvenimą, naujų IKT gebėjimų ugdymo, o per tai – bendruomenės pasitikėjimo savo jėgomis ir sanglaudos ugdymo procesus.

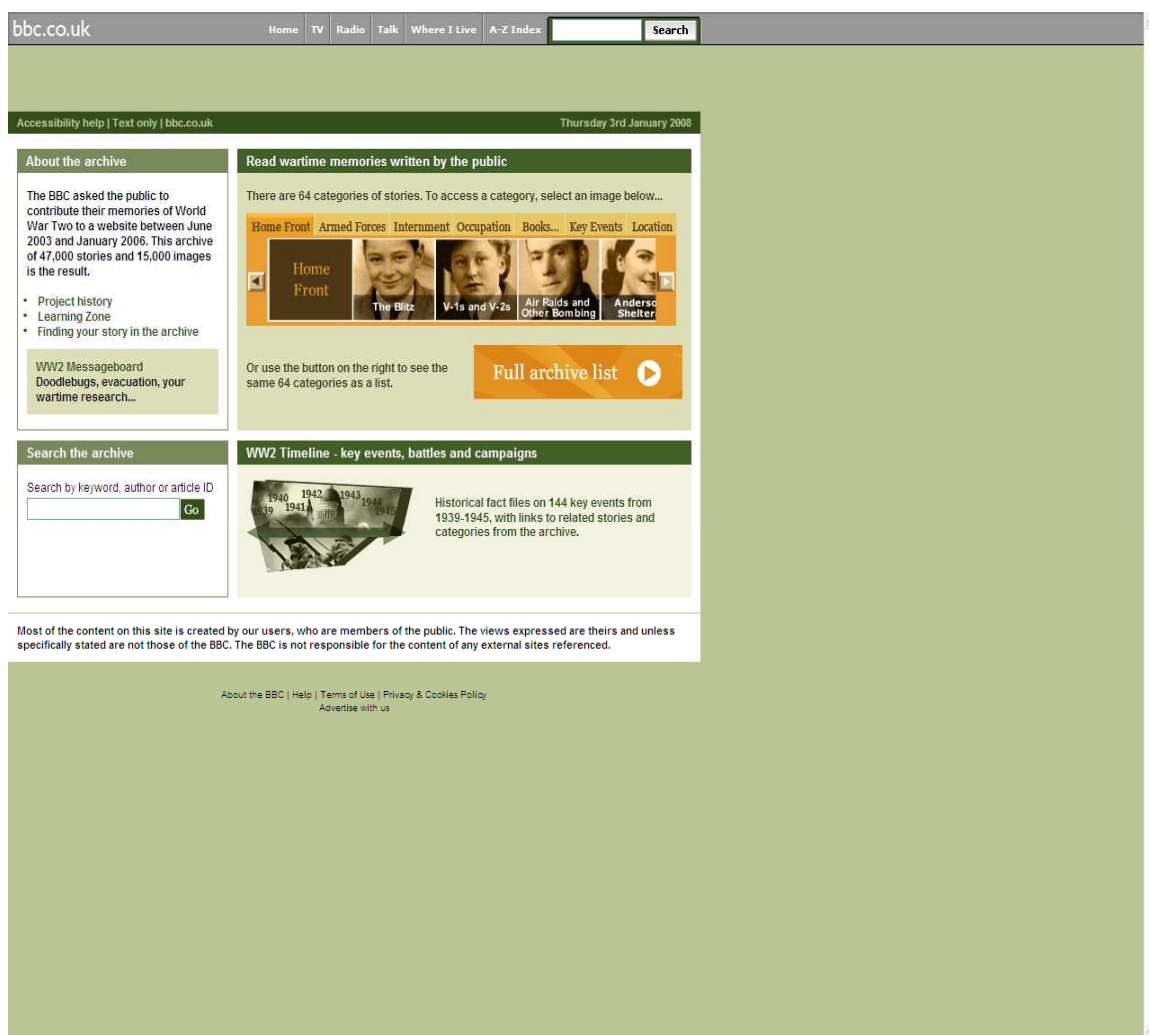
Vis populiariausi darosi tinklalapiai, kur žmonės patys gali pasakoti savo istorijas, taip pat įdėti nuotraukas ir kitus dokumentus. Tokių šiuo metu yra šimtai. Vienas iš pavyzdžių – BBC WW2 People's War (Antrasis pasaulinis karas – tautos karas).(3 pav.)

Projektas vykdytas 2003 –2006 metais, jo metu sukurtas tinklapis - Antrojo pasaulinio karo prisiminimų archyvas. Projekto tikslas buvo surinkti žmonių, kurie gyveno ir kovojo šio baisaus karo metu prisiminimus vienoje vietoje. Buvo sukurta skaitmeninio archyvo bazė, kuria galės naudotis ir mokytis ateities kartos.

Žmonės, kurie gali prisiminti šį karą, buvo vyresni nei 60 metų. Dauguma iš jų neturi patirties dirbant su naujomis technologijomis. Projekto eigoje buvo surinkta daugiau nei 47 000 pasakojimų ir 15 000 nuotraukų. Rinkti nacionalinius pasakojimus kiekvienoje Europos šalyje padėjo bibliotekos, muziejai ir įvairūs mokymo centrai. Rinkti informaciją padėjo šimtai savanorių, patiekdami informaciją vietinėms BBC radijo stotims. Šie pasakojimai neatskleidžia tikslios karo eigos ar istorijos, bet parodo karo baisumus žmonių prisiminimais²¹.

Bendruomenių archyvus galima suformuoti bet kuria tema – žmonės, kilę iš tos pačios vietovės, turintys bendrų pomėgių ir interesų, išgyvenę tam tikrą patirtį, gali sukurti savus atminties archyvus. Šios atminties aktualizavimas per, tarkim, dalyvavimą kuriant turinį, ugdo priklausymo bendruomenei jausmą, gali paskatinti aktyviai įsitraukti į bendruomenės veiklą. Dažnai į tokius projektus įtraukiami savanoriai, kurie padeda žmonėms užrašyti ar įrašyti jų pasakojimus, patalpinti juos bei kitus dokumentus internete, tai taip pat aktyvaus dalyvavimo bendruomenės reikaluose būdas.

²⁰ COINE projektas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uoc.edu/in3/coine/eng/project.html>

3 pav.

Prieiga prie kultūros šaltinių reikalauja bendradarbiavimo tarp viešųjų bibliotekų ir kitų institucijų: paveldo, kitų bibliotekų, organizacijų, meno kūrėjų asociacijų, istorinių draugijų, religinių organizacijų, nevyriausybinių organizacijų, mokyklų, vietos ir centrinių valdžios organų.

Labai svarbi viešųjų bibliotekų partnerystė su kitomis bibliotekų grupėmis. Jos bendradarbiauja įsigyjant pagrindinius informacijos šaltinius skaitmeninimui, bendrų bibliotekų paslaugų prieigos tinklapiams kurti, tinklo šaltinių sąsajai ar informacijos paieškos sistemai kurti. Pavyzdžiui, sujungiant visų bibliotekų katalogus. Vienas iš pavyzdžių, portalas Bibliotek.dk - tiesioginė prieiga prie Danijos bibliotekų .

²¹ WW2 People's War [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bbc.co.uk/ww2peopleswar/about/>

Nuo 2000 metų Bibliotek.dk visuomenei teikia prieigą prie Danijos nacionalinio jungtinio katalogo, kuriame atsispindi beveik visų Danijos viešųjų bibliotekų ir visuomenei prieinamų mokslinių bibliotekų fondai.²²

Nyderlandų portalas Biblioplaza.nl - realaus ir skaitmeninio bendradarbiavimo pavyzdys. Nyderlandų viešosios bibliotekos sutelkė pajėgas įvairiapusiam bendradarbiavimui, pavyzdžiui, kuriant viešųjų paslaugų biurus ir bendrą informacijos specialistų paramos tarnybą, daug kultūros institucijų pristato save Biblioplaza erdėje, kuri taip pat leidžia atlikti paiešką iš karto keliuose vietos kataloguose.²³

Svarbus ir tarptautinis bendradarbiavimas, pvz., tais atvejais kai paslaugas daugiakalbėms bendruomenėms teikia pasienio rajonuose esančios institucijos arba paslaugos teikiamos etninėms grupėms, kurių gyvenamosios vietos kerta valstybių sienas.

Viešosios bibliotekos, aptarnaujančios etnines mažumas, imasi nykstančios kultūros ir dokumentinio paveldo apsaugos vaidmens. Etninės mažumos paprastai yra dvikalbės, todėl bibliotekos imasi funkcijos sukurti išsamią kolekciją mažumos kalba, sudaryti specialius katalogus ir atsakinėti į užklausas apie vietos kultūrą

Puikių dvikalbių tinklapių pavyzdžių galima rasti Ispanijoje, Baskų valstybės, Katalonijos ir Galicijos autonominių bendruomenių, kurių vietos gyventojų dalis visada buvo dvikalbiai, interneto šaltiniuose. Tinklapiuose gausu mažumų kultūros paveldo kolekcijų, istorinių periodinių leidinių.²⁴

Didžiosios Britanijos Conway apskrities rajono tarybos portale, sukurta viešosios bibliotekos prieiga su dvikalbiu katalogu. Kataloge paieška gali būti atliekama dviem kalbomis – valų ir anglų. Katalogas iš esmės yra dvikalbis dėl būtinybės kataloguoti valų knygas valų kalba, o angliškas – anglų dvikalbei auditorijai.²⁵

Visuomenei reikalinga operatyvi informacija apie įvairias organizacijas, dirbančias pilietinės visuomenės labai vis sudėtingėjančiose ir besikeičiančiose šiuolaikinės Europos miesto bendruomenėse ir neretai prasčiau aprūpintose kaimo bendruomenėse. Šio tipo informacija akivaizdžiai tinka skaitmeninimui, o pastaruoju metu tapo įprasta, kad būtent viešosios bibliotekos teikia informaciją apie įvairias organizacijas savo tinklapiuose.

Viešosios bibliotekos orientuotuosios būtent į vietines organizacijas. Viešosios bibliotekos teikiama kultūrinė informacija apima: vietinius renginius, įvykius vietines savanorių organizacijas,

²² Danijos bibliotekų portalas[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bibliotek.dk>

²³ Nyderlandų portalas Biblioplaza.nl [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.biblioplaza.nl/>

²⁴ Baskų viešoji biblioteka [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://bibliotecaforal.bizkaia.net/>

²⁵ Conway apskrities rajono taryba.[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.conwy.gov.uk/>

pagyvenusių žmonių, vaikų, meno, fotografijos, muzikos, sporto, kitų pomėgių klubus ir pan., turizmo informaciją, savišvietos grupes, vietinius laikraščius, vietos muziejus ir krašto istoriją, vietos meno, literatūros, kūrėjų informaciją.

Didžiosios Britanijos regiono Viltšyro bendruomenės istorijos tinklapyje pateikta informacija apie 261 Viltšyro bendruomenę. Jį sukūrė Viltšyro bibliotekų ir paveldo tarnyba. Ilgainiui kiekvienos bendruomenės puslapyje bus administracinė, demografinė informacija, vietiniai laikraščiai, žemėlapiai, informacija apie bažnyčias ir mokyklas, žymius pastatus, vietinius rašytojus, literatūrines draugijas, istorinė informacija, senos nuotraukos, knygų sąrašas ir nuorodos į kitus įdomius tinklapius.²⁶

Vis dažniau bendruomenės informacijos sistemas kuria konsorciškai ar organizacijų grupės, kurios sutelkia draugėn savo išteklius, taip užtikrindamos kuo platesnį visų bendruomenės gyvenimo aspektų atspindėjimą ir lengvesnį prieinamumą. Dideliuose miestuose ir regionuose dažniausiai kultūrinės institucijas remia centriniai valdžios organai, kurie yra suinteresuoti, kad toks darbas būtų atliekamas. Viešosios bibliotekos turi visas galimybes, potencialą ir įdirbį parodyti, kad jos gali vadovauti šiai veiklai vietos valdžios vardu dirbdamos kartu su kitomis institucijomis ir vietos organizacijomis, palaikydamos tikslią ir atnaujinamą informaciją, pateikiamą standartus atitinkančia forma.²⁷

Geras pavyzdys Didžiosios Britanijos nacionalinis portalas Seamless UK, kuriame piliečiai randa vietinę ir šalies informaciją apie valdžią, piliečių teises, sveikatos apsaugą, įdarbinimą ir t.t. Šį projektą parėmė NOF (Naujų galimybių fondo) skaitmeninimo programa. Projekto lyderis – Esekso grafystės taryba, jame dalyvauja dar 8 savivaldos įstaigos ir 14 svarbiausių šalies informacijos tiekėjų, dirbančių kartu kuriant ne tik šį portalą, bet ir kitus dar 9 portalus.²⁸

Kultūros paveldo institucijos taip pat gali sukurti virtualių bendruomenių tinklapius, kur žmonės, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos ar kultūrinių skirtumų, gali bendrauti ir dalintis bendra patirtimi ar interesais.

Kultūrinė įvairovė yra didelė veiklos dalis, integruota į politiką, planavimą ir biudžetą.

Pasauliniame voratinklyje yra nesuskaičiuojama daugybė aukštos kokybės teminių vartų. Viešosios bibliotekos atsirenka, kuriose srityse jos gali sukurti papildomą vertę turinčius interneto vartus ar vadovus, įvertina ten esamus išteklius ir būtinumą juos atnaujinti. Prieiga prie krašto, vietos kultūrinės ir bendruomenės informacijos nėra gerai užtikrinta per kitus vartus ar bendrąsias paieškos sistemas, taigi būtent čia viešųjų bibliotekų indėlis yra ypač reikšmingas.

²⁶ Viltšyro bendruomenės istorijos tinklapis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wiltshire.gov.uk/community>

²⁷ Viešosios bibliotekos skaitmeninės eros sankryžose. ES projekto PULMAN gairės. Vilnius, 200, p.48

²⁸ SeamlessUK [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: http://www.seamlessuk.info/gensub_about.asp

Apžvelgti pavyzdžiai rodo, jog Europoje didėja paklausa paslaugoms, kurių negali suteikti viena institucija, veikianti konkrečioje geografinėje vietovėje: partnerystės gali pagerinti visuomenei teikiamų paslaugų rentabilumą arba leidžia plėsti ir išlaikyti paslaugas, kai finansavimas nėra pakankamas. Europos šalyse partnerystės kultūra tapo svarbia valstybinės politikos dalimi. Viešosios bibliotekos dirba su kitais vietos valdžios departamentais, agentūromis ir centrinės valdžios biurais regionuose ir savivaldybėse, taip pat su kultūros sektoriaus partneriais – muziejais ir archyvais.

3. Skaitmeninis kultūros paveldas viešosiose Lietuvos bibliotekose

3.1. Kultūros paveldo dalis - kraštotyros kolekcijos

Kraštotyros svarba visų šalių viešosiose bibliotekose ženkliai išaugo per pastaruosius 20-30 metų. Taip atsitiko todėl, kad kraštotyros bibliotekininkystė vis labiau pradėjo saugoti ir aukštinti vietinę kultūrą, identitetą ir įvairovę. Ligi tol kraštotyra buvo vertinama dėl jos indėlio į nacionalinio kultūros paveldo atskirų dalių rinkimą ir saugojimą. Duomenis apie kiekvieną vietovę rinko ir užrašinėjo tos vietos kraštotyros skyriai. Tačiau dėmesys tuomet daugiausia buvo skiriamas tradiciniams leidiniams.

Ženkliai išaugęs naujų technologijų naudojimas per pastaruosius dešimt metų įnešė daug pokyčių. Šių dienų kasdienybėje viešųjų bibliotekų kraštotyros darbuose tampa skaitmeninio turinio kūrimas, dalyvavimas koncorciumuose dėl projektų finansavimo.

Naujausi ES vyriausybių nuostatai dėl bibliotekų pabrėžia kraštotyros vaidmenį socialiniam įtraukimui bei tęstiniam mokymui. Šių dviejų tikslų siekiama tiek vietiniame, tiek ir valstybiniame lygmenyje, o bibliotekos tikrai gali palengvinti jų įgyvendinimą. Vykdydamos kraštotyrinę veiklą viešosios bibliotekos vietos bendruomenei suteikia priėjimą prie reikiamos informacijos ir taip paskatina atskirų piliečių dalyvavimą bendruomenės veikloje. Esamiems vartotojams (ir taip pat naujiems vartotojams) jau nebeužtenka vien tik įvairių išteklių esančių tarp keturių bibliotekos sienų. Jie tampa daug didesnio informacijos išteklių tinklo dalimi. Būtent tai didžia dalim nulemia ateities kraštotyros paslaugų kryptį ir tam tikrą šios veiklos viziją. Šios plėtros esmė – kraštotyra dabar jau gali tapti globaliu reiškiniu. Vieninteliu spragtelėjimu ant nuorodos, vartotojai gali gauti informaciją iš įvairiausių netgi toli esančių šaltinių. Atskiri kraštotyros skyriai tampa šios grandinės dalimi. Turbūt labiau nei bet kada anksčiau bibliotekų kraštotyros kolekcijos, interneto pagalba, gali tapti dinamiška sujungtų išteklių šaltinių dalimi.

The New Library: The People's Network pabrėžiamas kraštotyros bibliotekininkų vaidmuo kaip skaitmeninių išteklių kūrėjų ir tiekėjų. Vis tik realiame gyvenime interneto revoliucija suteikia daugiau galimybių nei pakankamai siauras ribas turinčios kūryba ir informacijos tiekimas. Žinoma, kraštotyros skyriai gali suteikti svarbios ir svarios medžiagos pervedimui į skaitmeninę formą – tokiu būdu turimi duomenys tampa prieinami pasauliniu mastu.. Interneto pagalba kraštotyros skyrių

teikiamos paslaugos tampa „globaliomis“. Čia itin svarbu išlaikyti tinkamą pusiausvyrą : pasauliui atskleisti kolekcijų unikalumą ir tuo pat metu sugebėti įsilieti pasaulinių išteklių įvairovę.²⁹

Lietuvos viešosios bibliotekos nuo seno puoselėja ir skleidžia etninę kultūros paveldą - rinkdamos ir saugodamos kraštotyros kolekcijas.

Lietuvos viešosios bibliotekos, kartu su kitomis atminties institucijomis t.y. muziejais, archyvais, Lietuvoje rūpinasi tautos kultūrinio, istorinio, gamtos ir materialinio paveldo išsaugojimu, jo dokumentavimu. Kraštotyrinė veikla turi galias tradicijas Lietuvos viešosiose bibliotekose. Nuo senos kraštotyros skyriai viešosiose bibliotekose atlieka tokius darbus:

- Organizuoja bibliotekos kraštotyros veiklą, koordinuoti ją su kitomis regiono institucijomis
- Formuoja kraštotyros dokumentų fondą
- Rinka ir kaupia informaciją apie regioną
- Rinka ir kaupia informaciją apie kraštiečius
- Kaupia bendruomenės informaciją
- Organizuoja kraštotyros paieškos priemones
- Organizuoja priegą prie regiono paveldo ir bendruomenės informacijos
- Rengia kraštotyros darbus

Kaip ir kitų šalių viešosios bibliotekos, taip ir Lietuvos, komplektuodamos ir saugodamos kraštotyros dokumentus vadovaujasi IFLA rekomendacijomis.

IFLA dar 1985 metais, vadove viešosioms bibliotekoms “Guidelines for Public Libraries”, apibrėždama reikalavimus viešųjų bibliotekų veiklai, konkrečiai nurodo, kokią veiklą kraštotyros srityje privalo atlikti bibliotekos. Čia nurodoma, jog kiekviena biblioteka turi kaupti savo krašto fondą ir būti informacijos, susijusios su aptarnaujama teritorija, centru; kaupti ir saugoti spausdintos medžiagos apie kraštą kolekciją; rinkti ir saugoti krašto praeities aprašymus; skelbti spaudoje publikacijas apie bibliotekoje sukauptą kraštotyros medžiagą, rengti bibliografinius leidinius.³⁰

IFLA rekomendacijose deklaruojama bibliotekų pareiga rinkti viską, kas gali būti naudinga istorijos studijoms. Jokios dokumentų formos negali būti pamirštos. Todėl spausdinta medžiaga, fotografijos, skaidrės, žemėlapiai, garso ir vaizdo dokumentai renkami ir saugomi nuolat.³¹

Kraštotyros ištekliai daugiausia susideda iš knygų apie vietovę, žurnalų, periodinių leidinių, laikraščių, nuotraukų (ir senų, ir naujų), skaidrių, filmų, garso įrašų (muzikos ir balso), žemėlapių, planų, diagramų, schemų, piešinių ir kitų panašių dalykų. Ir kartu, ir po vieną jie sudaro unikalius išteklius tiek savo turima informacija, tiek ir kataloginiais įrašais apie juos. Komplektuojant

²⁹Reid H.P. The digital age and local studies. Chandos Publishing (Oxford), 2003, p. 11

³⁰ Kvietkauskienė R. IFLA reikalavimai viešųjų bibliotekų veiklai // Šiandien aktualu. – 2001, I pusmetis, p.3-14

kraštotylinę bibliotekos fondą, susijusį su regionu, atrenkami ir saugomi vietos leidėjų ir spaustuvių visų formų ir laikmenų dokumentai, dokumentai turiniu susiję su regionu, dokumentai autoryste susiję su regionu, asmeninės žymių kraštiečių kolekcijos, nepublikuoti dokumentai, archyviniai dokumentai.

Labai svarbus viešajai bibliotekai, kaip bendruomenės informacijos centrai, yra bendruomenės informacijos kaupimas. Bibliotekose suteikiama prieiga prie vietinių teisės aktų ir norminių dokumentų, kaupiama informacija apie visuomeninį gyvenimą, ūkio raidą, kultūros įvykius, informacija apie regiono institucijų veiklą.

Kraštotyros informacijos sklaidai Lietuvos viešosiose bibliotekose iki pastarųjų metų dažniausiai buvo naudojamos tradicinės bibliografinio informacinio ir kultūrinio darbo formos, kurios leidžia lankytojams pačios bibliotekos patalpose susipažinti su kraštotyros informacija bei dokumentais. Šios informacijos naudojimas ir sklaida neapsiribodavo vien atsakymu į lankytojų užklausas ir pagalba jiems renkant informaciją. Atsakydami į lankytojų užklausas bibliotekininkai nustatydavo, kokios temos populiariausios, todėl svarbi bibliografinio informacinio darbo dalis buvo bibliografijos leidinių ir sąrašų rengimas, atrankinės informacijos teikimas. Viešųjų bibliotekų bibliografai rengė temines kraštotyros literatūros apžvalgas, pristatydami dokumentus filialų darbuotojams ir lankytojams. Tai pat organizuodavo bibliotekų parengtą kraštotyros darbų apžiūras.

Kraštotylinė veikla, kraštotylinės informacijos kaupimas bibliotekos, jos sklaida buvo ir yra aktuali, ypač dabar kai vyksta globalizacijos procesai. Nauji ekonominiai santykiai, naujos technologijos turi įtakos ne tik mokslo raidai, jie sparčiai keičia gyvenimo būdą, tradicijas ir etnines vertybines orientacijas.

Lietuvos valstybės įsiliejimas į didelę Europos šalių šeimą atvėrė naujas galimybes ir iškelė naujus uždavinius. Kraštotyros veikla viešosiose bibliotekose jau negali apsiriboti siauru tikslu. Nauja aplinka įpareigoja viešąsias bibliotekas saugoti regiono etninę kultūrinę ir visuomeninę tapatumą sparčiai besikeičiančiame pasaulyje. Naujos technologijos ir internetas suteikia Lietuvos viešosioms bibliotekoms naujų galimybių kaupti ir skleisti kraštotyros informaciją. Internetas ne tik pateikia daug įvairios informacijos skaitmenine forma, bet ir padeda gerinti bei plėtoti įvairiausių paslaugų teikimą vartotojams tiek virtualiu būdu, tiek ir bendraujant realiame pasaulyje. Kraštotyros kolekcijas sudaro įvairiausių formatų duomenys – nuo architektūrinių planų iki mikrofilmuotų laikraščių, nuo garso įrašų iki vertingų genealoginių knygų. Be abejonės, kai kurie formatai reikalauja specialios įrangos tam, kad turima informacija būtų galima naudotis. Todėl šiuo metu vis daugiau dėmesio skiriama elektroninių išteklių (kuriuose gausu duomenų apie vietos bendruomenę) įsigijimui ir saugojimui.

³¹ Biblioteka: teorijos ir praktikos pradmenys. Sąs. 2: Kraštotyra ir biblioteka / LNB Bibliotekininkystės centras. Vilnius, 2005, p. 11

Atsirandančios naujos elektroninės prieigos ir sklaidos formos - portalai, duomenų bazės, visateksčiai dokumentai, virtualios parodos, informacijos įrašymas elektroninėse laikmenose(CD, DVD) atveria labai plačias kraštotyros informacijos sklaidos galimybes. Vienodai svarbu yra ir platinti įstaigos turimus išteklius toliau globaliu mastu, ir tuo pat metu savo vartotojams sugebėti surinkti būtinus šaltinius iš nuotolinių išteklių. Tai - vienas iš elektroninio amžiaus keliamų iššūkių kraštotyros bibliotekoms.

Skleisdama visapusiškos informacijos elektroninėje erdvėje, viešoji biblioteka geriau atlieka bendruomenės informacijos centro funkciją ir realizuoja nuotolinio vartotojo galimybę gauti kuo išsamesnę informaciją apie regioną.

3.2. Skaitmeninės kraštotyros kolekcijos elektroninėje Lietuvos viešųjų bibliotekų erdvėje

Lietuvos viešosios bibliotekos jau kelerius metus bando pateikti vartotojams savo sukauptas kraštotyrimines kolekcijas ne tik tradicine, bet ir elektronine forma. Dauguma šalies viešųjų bibliotekų jau turi susikūrusios savo bibliotekų tinklapius. Juose labai dažnai jau galima rasti ir kraštotyrimės informacijos. Jos pateikimas yra labai įvairus, nes bibliotekoms tai naujas kraštotyros informacijos sklaidos etapas..

Rengiant šį darbą, buvo domėtasi Lietuvos viešųjų bibliotekų patirtimi, išnaudojant naujas galimybes, kultūros paveldo ir kraštotyros informaciją skleisti elektroninėje erdvėje.

Lietuvos viešųjų bibliotekų portale (www.bibliotekos.lt) pateikta informacija apie 65 Lietuvos viešąsias bibliotekas. Lyginamosios analizės būdu buvo tiriama Lietuvos viešųjų bibliotekų patirtis skleisti kraštotyrimę informaciją skaitmeniniu būdu.

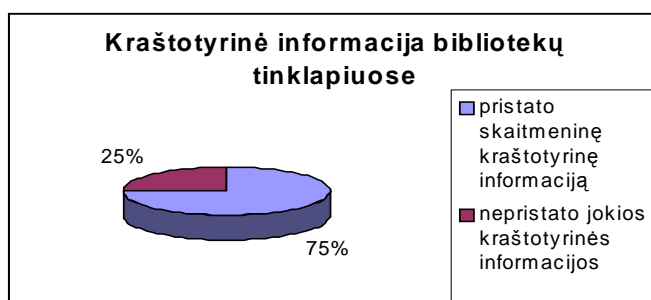
Reikia pažymėti, jog Lietuvos viešosiose bibliotekose naujų informacinių technologijų diegimas, prieigos įrengimas prie virtualių informacijos šaltinių yra neseniai prasidėjęs ir tik po truputį įgauna pagreitį.

Iš 65 Lietuvos viešųjų bibliotekų 48 viešųjų bibliotekų jau turi savo tinklapius, kuriuose plačiau ar siauriau reprezentuoja biblioteką, pristato savo paslaugas, skelbia informaciją apie pačią biblioteką, fondą, renginius, pateikia elektroninius katalogus, įvairias elektronines duomenų bazes bei kitą naudingą informaciją.

1 diagrama

Iš šių 48-ių elektroninėje erdvėje pristatomų viešųjų bibliotekų 36-ios bibliotekos jau pateikia vartotojui kultūros paveldo ir kraštotyrinę informaciją skaitmeniniu būdu.

2 diagrama

Skaitmeninė kultūros paveldo turinio informacija bibliotekose pateikiama įvairiausiais pavidalais. Nepasant įvairovės, galima išskirti kultūros ir kraštotyrinio paveldo pateikimo elektroninėje erdvėje kelias rūšis :

- Portalai (tai kultūros paveldo ir kraštotyros svetainės, pasižyminčios didele informacijos bei paslaugų gausa. Juose galima rasti visas pateikimo elektroninėje erdvėje rūšis: ir krašto duomenų bazes su visateksčiais dokumentais, nuorodas, krašto virtualias menininkų darbų parodas ar galerijas, čia krašto bendruomenė gali rasti jiems naudingą informaciją, teikiamos įvairios paslaugos, veikia bendruomenės diskusijų klubai.)
- Duomenų bazės (bibliotekų sukurtos kultūros paveldo ir kraštotyros duomenų bazės)
- Visateksčiai dokumentai
- Faktografinės žinios (įvairi tekstinė ir skaitmeninė informacija apie regioną, jo gyventojus, įstaigas, paminklus ir pan. internetiniame tinklapyje)
- Bibliografinės nuorodos (bibliotekų surinkta bibliografinė kraštotyrinė informacija)
- Virtualios parodos (krašto ar regiono menininkų darbų parodos bibliotekos elektroninėje erdvėje)
- Skaitmeninės laikmenos (bibliotekų surinkta informacija įrašyta į CD,DVD)

Modeline, kraštotyros pateikimo ir sklaidos elektroninėje erdvėje, viešąja biblioteka galima laikyti Utenos A. ir M. Miškinių viešąją biblioteką.(www.uvb.lt)

Ši biblioteka galėtų būti informacijos sklaidos naujų technologijų pagalba etalonu visoms Lietuvos viešosioms bibliotekoms.

A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka daug dirba bibliotekinių paslaugų bendruomenei modernizavimo srityje. Jau keletą metų biblioteka siekia tapti bendruomenės informacijos ir švietimo centru: parengti ir įgyvendinti projektai, kuriuos rėmė Atviros Lietuvos fondas, Atviros Visuomenės institutas Budapešte, Europos Komisijos Delegacija Lietuvoje. 1999 - 2002 metais biblioteka, kartu su Čekijos, Kroatijos, Vengrijos, Lenkijos, Slovėnijos, Bulgarijos, Latvijos, Rusijos ir kitų šalių bibliotekomis dalyvavo tarptautiniame konkurse "Biblioteka – bendruomenės centras" ir Atviros Visuomenės Instituto Budapešte buvo pripažinta modeline biblioteka Vidurio ir Rytų Europos šalims.

Šioje bibliotekoje ypatingas dėmesys skiriamas Lietuvoje kol kas dar naujoms bibliotekų veiklos sritims - skaitmeninei leidybai, virtualių paslaugų plėtrai, vietinio skaitmeninio turinio kūrimui ir publikavimui internete. Biblioteka savo elektroninėje erdvėje kultūros paveldą pateikia visais galimais skaitmeniniais būdais: sukurtas portalas, kultūros paveldo duomenų bazės, visateksčiai dokumentai, vartotojams pristatomos įvairios virtualios parodos.

Nuo 1995 metų Utenos A. ir M. Miškinių biblioteka įgyvendino ne vieną projektą.

2002 m. įgyvendintas projektas "Per biblioteką - į virtualią bendruomenę". Projekto tikslas - Utenos krašto bendruomenės informacijos pateikimas internete. Rezultatas - sukurtas elektroninis leidinys "Utenos krašto enciklopedija", Utenos krašto portalas. Projektą rėmė Atviros Lietuvos Fondas.

Utenos krašto portalo sukūrimas – nuoseklaus Utenos viešosios bibliotekos darbo, skatinant ir ugdant informacinius gyventojų įgūdžius bei formuojant skaitmeninės bendruomenės pagrindus, rezultatas. Portale suregistruoti ir vartotojams patogiai tvarka pateikti visi Utenos krašto interneto šaltiniai, kurių sąrašas pastoviai papildomas. Jame pateikiami visateksčiai straipsniai apie Utenos krašto įvykius, kai kurios virtualios paslaugos, veikia diskusijų klubas, bus galima bendrauti, susipažinti, perskaityti ir komentuoti krašto naujienas, savivaldybės priimtus sprendimus, sužinoti, kokie kultūriniai renginiai vyksta krašte. (3 pav.)

Svarbi portalo sudėtinė dalis – "Utenos krašto enciklopedija". Tai 2001 m. išleistos knygos elektroninė versija, apimanti visą joje spausdintą tekstinę informaciją bei daugiau nei 300 iliustracijų. Enciklopedijoje aprašyta rajono gamta, išnykę ir esantys kaimai, viensėdžiai, dvarai, miesteliai, bažnyčios, kovos už Lietuvos nepriklausomybę istorija, teisėtvara, žemės ūkis, pramonė, transportas, ryšiai, sveikatos apsauga, švietimas, kultūra, gamtos, istorijos, kultūros paminklai, garsių Lietuvoje ir pasaulyje uteniškių biografijos.

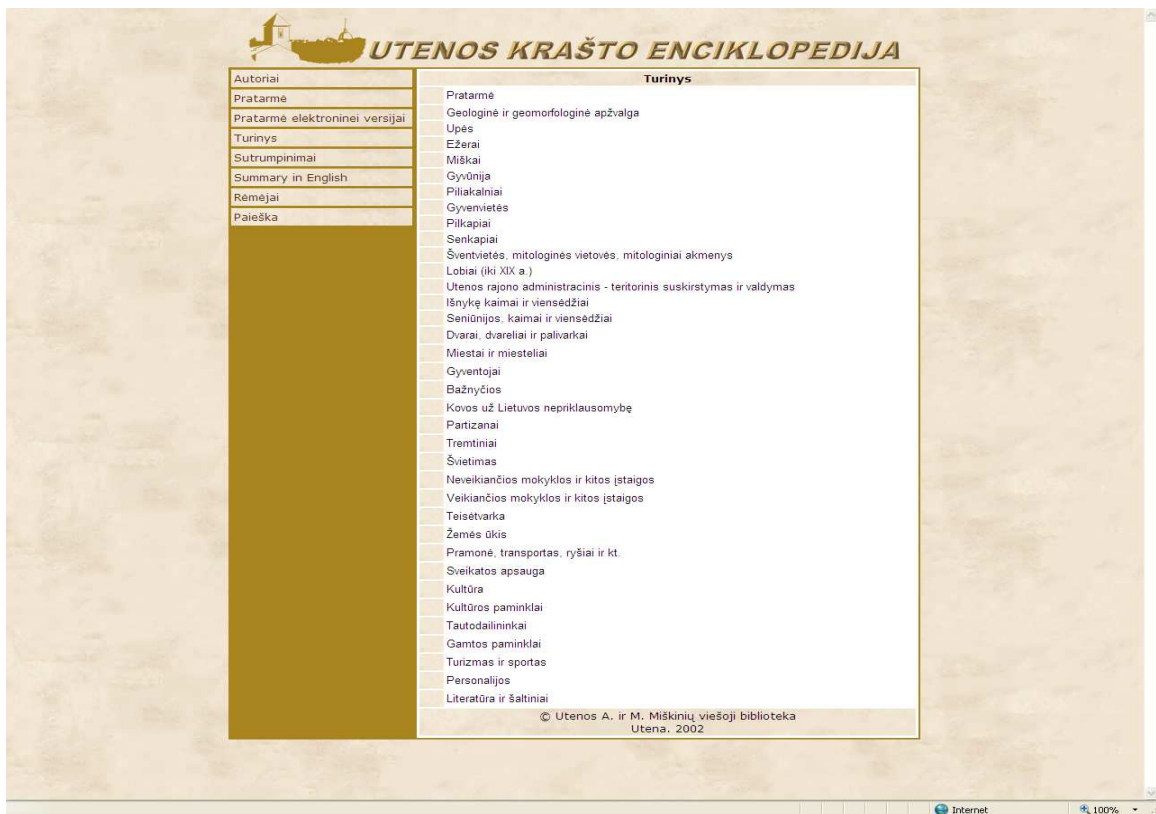

3 pav.

2004 m. sukurtas Utenos krašto portalo priedas- "Virtuali Utenos krašto galerija"(4 pav.). Joje pristatyti Utenos krašte gyvenančių ir kuriančių dailininkų kūrybą, parengti foto ir video reportažus iš kultūrinių renginių, parodų.

Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka aktyviai ieško savo naujoms elektroninėms paslaugoms papildomų finansavimo šaltinių, ryšių su kitomis bendruomenės institucijomis o taip pat ir užsienio partneriais, todėl dalyvauja tarptautiniuose kultūros paveldo projektuose, tinkluose.

2000 m. biblioteka dalyvavo ES Ppogramos Kultūra 2000 projektas "Žaidžiant su istorija". Projekte biblioteka dalyvavo kaip Italijos fondo Fondazione Pianura Bresciana partnerė. Projekto tikslas - sukurti Europos tinklą, kuriame dalyvautų įvairių šalių organizacijos, populiarijančios ir

4 pav.

remiančios savo šalies tradicijas, besidominčios senoviniais žaidimais ir siekiančios naujų technologijų pagalba su jais supažindinti suaugusius ir jaunimą, skatinti juos daugiau sužinoti apie bendras Europietiškosios kultūros šaknis.³²

Nuo 2003 m. Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka, kartu su 48 partneriais iš 36 Europos šalių, kaip Lietuvos koordinatorius dalyvauja tarptautiniame projekte CALIMERA, kuris finansuojamas pagal Europos Sąjungos šeštos bendrosios mokslinių tyrimų programos antrąjį teminį prioritetą "Informacinės visuomenės technologijos". Šio projekto tikslas - inovatyvus informacijos technologijų taikymas kokybiškai prieigai prie kultūros paveldo vertybių vietiniuose Europos muziejuose, bibliotekose ir archyvuose.

Bibliotekos vaidmuo šiame projekte - koordinuoti, užtikrinti projekto informacijos pateikimą ir sklaidą.³³

Utenos A. ir M. Miškinių viešąją biblioteką, šiuo metu, galima vadinti pačia moderniausia biblioteka tarp visų Lietuvos viešųjų bibliotekų. Tokių šiuolaikiškų, plataus spektro elektroninių paslaugų savo krašto bendruomenei nėra sukūrusi nė viena viešoji biblioteka. Biblioteka

³² Projektas "Playing with history"[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.]Prieiga per internetą: <http://www.playingwithhistory.info/>

³³Projektai.[interaktyvus]. Utena, Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka.,2007. [Žiūrėta 2007gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą : <http://www.uvb.lt/projektai.html>

dalyvaudama tarptautiniuose atminties institucijų skaitmeninių projektų sukurtuose tinkluose, Europos elektroninėje erdvėje pristato savo krašto kultūros paveldo išteklius.

Kitos šalies viešosios bibliotekos tokia didele patirtimi pasigirti negali, bet yra ne viena Lietuvos viešoji biblioteka, kuri taip pat naudodama naujas technologijas, surasdama projektinį finansavimą ir bedradarbiaudama su kitomos bibliotekomis, kuria skaitmenines savo krašto paveldo kolekcijas ir jas pristato elektroninėje erdvėje.

Kraštotyrių portalą turi sukūrusi Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka.

Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka kartu su devyniom regiono viešosiomis bibliotekomis (Gargždų, Plungės, Tauragės, Jurbarko, Rietavo, Šilutės, Skuodo, Šilalės, Kretingos) 2006 metais ėmėsi įgyvendinti projektą "Klaipėdos regiono bibliotekų etnokultūros lobiai. Internetinis portalas" <http://www.klavb.lt/> (5 pav.)

Kaip rašo projekto autoriai, Klaipėdos regiono bibliotekos turi sukaupę nemažus rašytinio kultūros paveldo fondus, kurie apima ne tik publikuotus šaltinius, bet ir bibliotekų darbuotojų savo iniciatyva surinktus nepublikuotus rankraščius bei kitą medžiagą. Deja, dažniausiai rašytinio paveldo lobiai lieka uždaryti tarp bibliotekos sienų, geriausiu atveju žinomi tik bibliotekininkams bei miestelio kraštotyrių rinkams. Šios rūšies kultūrinio paveldo išsaugojimas ir sklaida nereikalauja didelių finansinių išteklių, bet užtikrina tradicijos tęstinumą, praeities vertybių išsaugojimą.³⁴

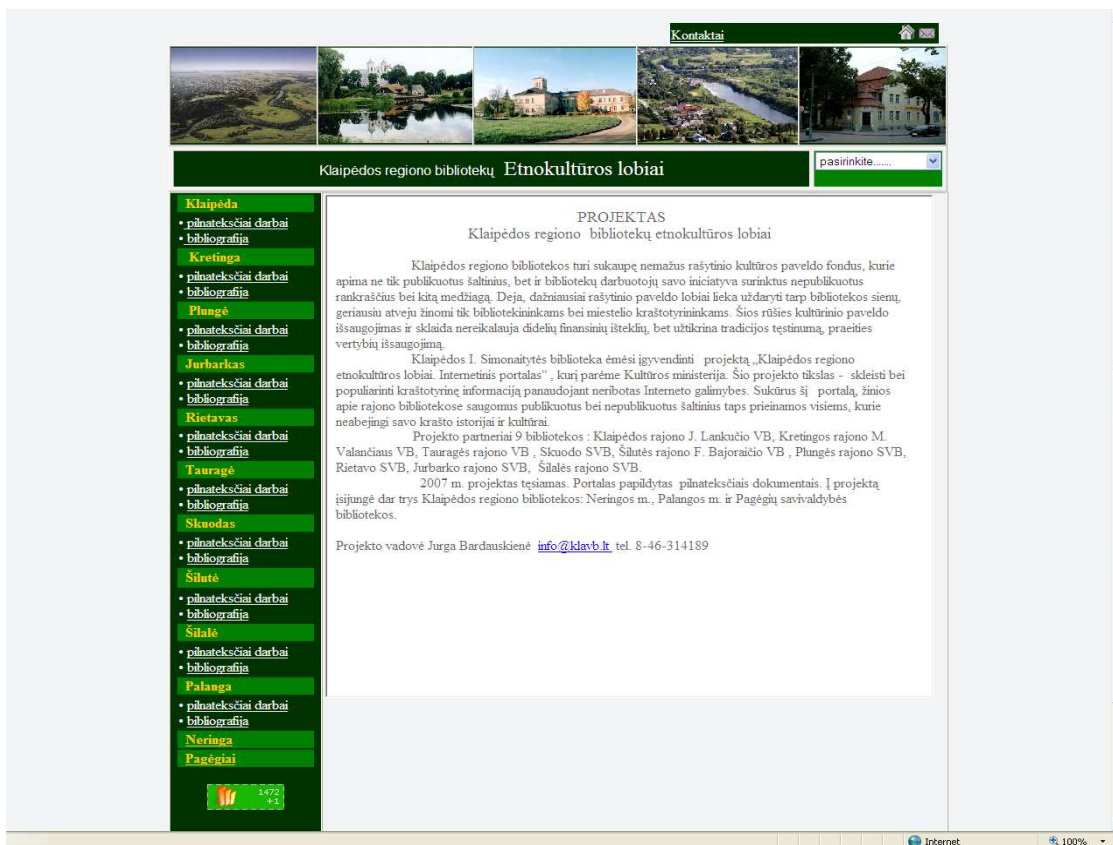
Projektą parėmė Kultūros ministerija. Šio projekto tikslas - skleisti bei populiarinti kraštotyrių informaciją panaudojant neribotas interneto galimybes. Šio portalo dėka, žinios apie rajono bibliotekose saugomus publikuotus bei nepublikuotus šaltinius taps prieinamos visiems, kurie neabejingi savo krašto istorijai ir kultūrai.

Portale patalpintos išsamios kraštotyros darbų bibliografijos, parodančios kokie pačių bibliotekininkų sukurti lobiai slypi bibliotekose. Portale taip pat patalpinti pilnateksčiai dokumentai Word arba PDF formatu. Jau dabar čia galima rasti vertingos informacijos apie Babrungo kaimą, Vymerio kalną, Gėsalų mokyklą, Klaipėdos rajono vietovardžius ir t.t.

Kai kurios viešosios bibliotekos bando kurti savo duomenų bazės. Duomenų bazėse bibliotekos paprastai pristato savo krašto kultūros paveldo vertybes, įžymius, nusipelnusius kraštui.

Alytaus rajono savivaldybės biblioteka 2005 metais įgyvendino projektą "Alytaus krašto etnokultūra".(www.alytus.rvb.lt). Projektui skyrė finansavimą LR Kultūros ministerija iš „Etninės kultūros ir regionų kultūros projektų" programos. Šioje bibliografinėje duomenų bazėje pristatomi

³⁴PROJEKTAS" Klaipėdos regiono bibliotekų etnokultūros lobiai"[interaktyvus]. Klaipėda: Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka, 2006.[Žiūrėta 2007 gruodžio 12d.]. Preiga per internetą: <http://www.klavb.lt/KRASTOTYRA/index.htm>

5 pav.

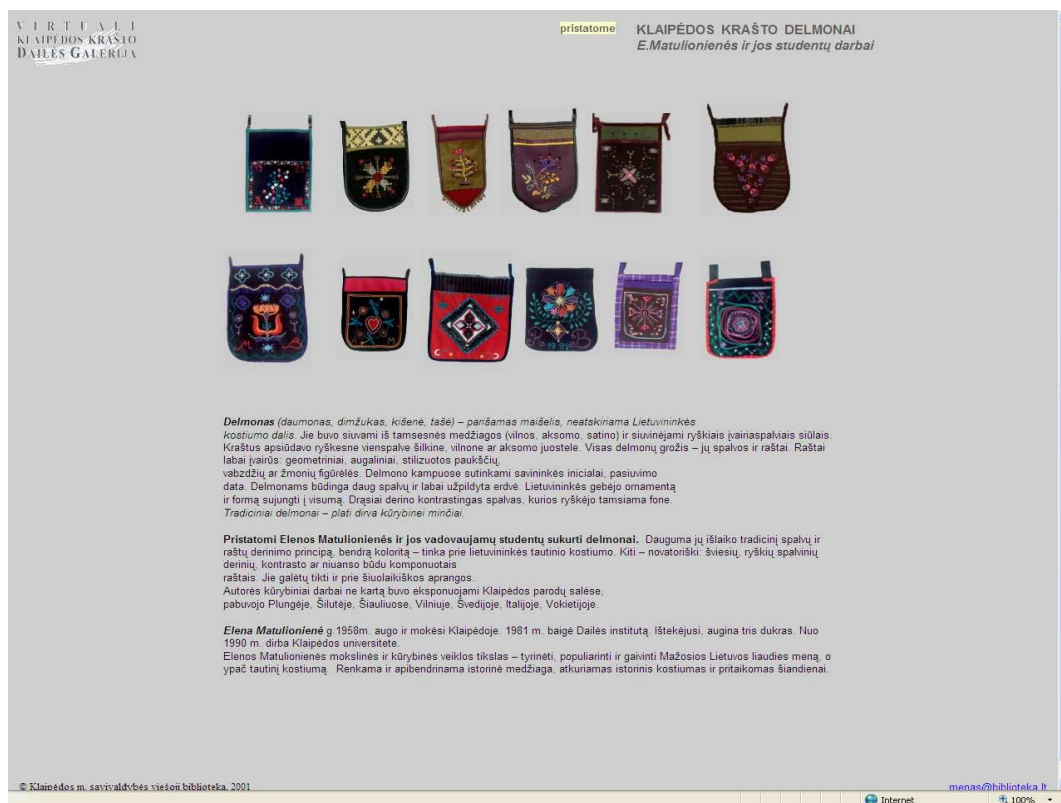
Alytaus krašto žymiausi kraštotyrininkai, surinkti straipsnių aprašai apie krašto tarmę, amatus, tradicija, vietas, aprangą, kulinariją, renginius.

Alytaus Jurgio Kunčino viešoji biblioteka jau kelerius metus įgyvendina projektus, kurių vienas iš tikslų informacinių paslaugų modernizavimas. (www.alytus.mvb.lt). 2003 metais biblioteka miesto visuomenei pristatė bibliografų sukurtą duomenų bazę internete "Alytaus vizualiųjų menų kūrėjai ir kūryba".

Klaipėdos miesto savivaldybės viešoji biblioteka savo internetinėje svetainėje pateikia duomenų bazę "Klaipėdos miesto nekilnojamosios kultūros vertybės". (<http://www.biblioteka.lt>). Ši duomenų bazė sukurta minint Klaipėdos miesto įkūrimo jubiliejų.

Svetainės lankytojai čia gali rasti Klaipėdos miesto paveldo objektų, įrašytų į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių registrą pagrindinius duomenis: dabartinę jų vieta ar dislokacijos vietą, atsiradimo datą, pirminę jų paskirtį, istorinę, architektūrinę, urbanistinę ar techninę jų vertę. Čia pristatomi kultūros paminklai, kapavietės, statiniai, statinių kompleksai, kultūrinės vietovės.

Tos pačios bibliotekos internetinėje svetainėje rasime nuorodų bazę “Klaipėda virtualiai”, o taip pat “Virtualią Klaipėdos krašto dailės galeriją”. (6 pav.)

6 pav.

Tai dar vienas sėkmingas projektas, įgyvendintas šioje bibliotekoje, paremtas Atviros Lietuvos fondo ir Atviros visuomenės instituto. Virtualioje galerijoje pristatomi Klaipėdos krašte gyvenantys ir kuriantys dailininkai, priklausantys taikomųjų menų, tapybos, grafikos ir skulptūros sekcijoms.

Jau minėtos Klaipėdos I. Simonaitytės viešosios bibliotekos svetainėje, prie kraštotyros informacijos, vartotojams pateikiama Klaipėdos miesto personalijų duomenų bazė “Miestas ir žmonės”. Bazėje pateikiami pagrindiniai duomenys apie įvairių epochų ir profesijų žmones bei jų sąsajas su miestu. Tai žmonės, kurie gimė Klaipėdoje, ilgesnį ar trumpesnį laiką tarpusnį čia gyveno ar gyvena, savo veikla ar kūryba įnešė svaresnį indėlį į miesto istorinį, visuomeninį bei kultūrinį gyvenimą. Įtraukiamos ir tos išžymybės, kurių likimai persipynę su miestu per genealogiją ar istorinius įvykius. Puslapis pradėtas kurti 2003 m., jis nuolat papildomas ne tik naujomis personalijomis, bet ir atrandamais naujais faktais apie asmenybių ryšius su Klaipėda.

Čia taip pat patalpinta benruomenei naudinga informacija “Klaipėda internete”, pateikianti nuorodas į Klaipėdos miesto ir apskrities įstaigų ar organizacijų, bibliotekų, žiniasklaidos interneto tinklapius.

2006 metais Šiaulių bibliotekininkai, prisidėdami prie miesto kultūros politikos tikslų įgyvendinimo, parengė projektą „Šiaulių šviesuomenė apie save ir kitus. Regiono kultūros sklaida internete.“ Kaip rašo projekto autorės, jau seniai buvo galvojama, kaip šiuolaikinės informacijos vartotojui padaryti prieinamą Povilo Višinskio bibliotekos kraštotyros skyriuje ilgus metus kauptą informaciją apie kultūros veikėjus, kuria Šiaulių visuomenė ypač domisi. Buvo ryžtasi viename elektroniniame leidinyje suregistruoti asmenis, gimusius ir dirbusius Šiauliuose nuo tarpukario iki šių dienų. Taip buvo sukurtas elektroninis biografinis žinynas „Šiaulių šviesuomenė. 1918-2005“³⁵

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka jau gali pasidžiaugti atnaujinta, modernia interneto svetaine, kurioje projekto dėka jau veikia internetinis skyrelis pavadinimu „Kraštiečiams“(www.svab.lt). Čia pateikiamas elektroninis biografinis žinynas, Šiaulių atmintinų datų kalendorius, čia veikia diskusijų klubas, kur suteikiama galimybė šiauliečiams diskutuoti aktualiais Šiaulių miestui klausimais, pateikti straipsnius apie kultūrinį palikimą, pildyti biografinį žinyną naujais, dar neužfiksuotais faktais apie žymius asmenis.

Kauno apskrities viešoji biblioteka (www.kavb.lt) jau keletas dešimtmečių kaupia ir skelbia informaciją, susijusią su Kaunu. Iki 2003 m. tai buvo daroma tradicinėmis bibliotekinės veiklos formomis. Dabar atsirado sąlygos taikyti modernias informacines technologijas ir vartotojams naujas teikti kokybiškesnes paslaugas

Orientuodamasi į duomenų bazių kūrimą ir naudojimą, biblioteka parengė programą „Lietuvos ir užsienio žymių žmonių atminimo įamžinimas Kaune“. Sudėtinė programos dalis yra projektas „Žymūs Kauno žmonės: atminimo įamžinimas“. Juo siekiama pateikti vartotojui iš įvairių šaltinių surinktą bei susistemintą medžiagą apie žymių žmonių įamžinimo vietas ir būdus Kauno mieste ir apylinkėse bei dabartinėje Kauno apskrityje nuo 1918 m. iki šių dienų. Ši informacija nuolat atnaujinama. Elektroninis žinynas supažindina su daugiau nei 300 Kaune įamžintų žmonių, apie kuriuos pateikiami šie duomenys: asmens veikla Kaune, įamžinimo objektai: memorialinės lentos, paminklai, muziejai, žymių asmenų vardais pavadintos įvairios institucijos, fondai ir premijos, nuorodos į elektroninius adresus, ikonografija, šaltinių ir literatūros apie atminimo įamžinimą sąrašas³⁶

Didelė dalis bibliotekų turi sukaupusios ir skelbia savo puslapiuose faktografines kraštotyres ir kultūros paveldo žinias. Dažnai tai įvairi skaitmeninė informacija, skaitmeniniai archyvai, ar skaitmenines enciklopedijos apie savo regiono jo gyvenamąsias vietas, vietovardžius, kultūros paminklus, turizmui naudingą informaciją, apie žymius to krašto žmones, datas ir pan.

³⁵Kazlaitė K. LBD Šiaulių skyriaus projektinė veikla. Tarp knygų. 2006, balandis, p. 7-8

³⁶Pratarmė.[interaktyvus]. Žymūs Kauno žmonės: atminimo įamžinimas. Kaunas, 2004.[Žiūrėta 2007 gruodžio sausio 20 d.]. Preiga per internetą:<http://atminimas.kvb.lt/pratarme.php>

Panevėžio rajono savivaldybės viešoji biblioteka, puoselėdama savo krašto istorinę atmintį bei norėdama pagerbti nusipelnusius kraštui žmones, sudarė elektroninį kraštotylinį jubiliejinių datų kalendorių. (www.panrbiblioteka.lt)

Leidiny s kalendorine tvarka supažindina su daugiau nei 200 mūsų krašto šviesuolių. Sudarant kalendorių panaudoti įvairūs šaltiniai. Tai ir ankstesniais metais rengti kalendoriai, enciklopediniai, biobibliografiniai, informaciniai, periodiniai leidiniai, bibliotekos kraštotyros kartoteka, elektroninės duomenų bazės.³⁷

Panevėžio rajono viešoji biblioteka 2003 metais pradėjo vykdyti tęstinį projektą „Panevėžio rajono liaudies kūrėjai“, kurio tikslas - užfiksuoti, susisteminti bei populiarinti krašto liaudies kūrėjų palikimą.

2003 m. biblioteka įgyvendino projekto I –ąją dalį „Medžio meistrai“. Šiuo metu rajone užfiksuota apie šešiasdešimt įvairių žanrų medžio meistrų. Surinkta pilna informacija apie medžio drožėjus saugoma bibliotekos skaitmeninėse laikmenose .

Puikų projektą parengė ir įgyvendino Ignalinos viešoji biblioteka (www.ignalinosvb.lt). Ji sudarė elektroninę enciklopediją, kurioje pateikta labai plati informacija apie Ignalinos kraštą. Šiame leidinyje pateikti glausti duomenys apie Ignalinos rajono istoriją, gamtą nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Surinkti duomenys apie upes, ežerus, miškus, pilkapius, piliakalnius, išnykusius ir esančius kaimus, viensėdžius, dvarus, miestelius, bažnyčias, aprašyti gamtos, istorijos, kultūros paminklai.

Gana dažna biblioteka apsiriboja pateikdama savo svetainėje kraštui svarbių datų kalendorių ir kraštiečių biografijas. Tokią elektroninę informaciją galima rasti Molėtų, Šakių, Šiaulių, Tauragės, Radviliškio, Rokiškio, Elektrėnų, Jonavos viešosiujų bibliotekų tinklapiuose.

Beveik pusė viešųjų bibliotekų pateikia kraštotylinę informaciją elektroninių bibliografinių nuorodų būdu. Gana dažnai bibliotekos tiesiog perkelia savo spausdintus bibliografinius leidinius, nesusistemindant jų ir nesudarant patogesnių paieškos priemonių patogių vartotojams.

Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos internetinėje svetainėje lankytojai gali rasti bibliografinę-informacinę kraštotyros puslapį. (www.kretvb.lt). Čia sukaupta ir susisteminta kraštotylinė informacija apie Kretingos ir rajono archeologijos, istorijos ir kultūros paminklus, lankytinas vietas, Kretingos rajono žymius žmones: menininkus, tautodailininkus, rašytojus, poetus, literatus, dvasininkus, pedagogus, visuomenės veikėjus ir kt.

Be bibliografinių nuorodų bibliotekos jau bando pateikti vartotojams visateksčius dokumentus. Kol kas tokių elektroninių dokumentų nėra gausu. Galima išskirti jau minėtą Klaipėdos I.Simonaitytės biblioteką, kurios interneto puslapyje vartotojai gali surasti ne vieną visatekstį dokumentą. Čia skelbiami rašytojos I.Simonaitytės laišakai, taip pat pamario rašytojų kūrinių tekstai ir

³⁷ Kraštotyros kalendorius 2006 m. [interaktyvus]. Panevėžio rajono savivaldybės viešoji biblioteka., 2007. [Žiūrėta 2007 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <http://www.panrbiblioteka.lt/kalendorius/kalendorius.htm>

jų vertimai į lenkų kalbą. Šios bibliotekos internetiniame portale “Klaipėdos regiono etnokultūros lobiai.” pateikiami pilnateksčiai kraštotyros darbai apie įvairius Klaipėdos regiono miestus ir gyvenvietes.[\(http://www.klavb.lt/\)](http://www.klavb.lt/)

Virtualios parodos labai patrauklus būdas besidomintiems susipažinti su regionu ir kultūros jo paveldu.

Praėjusiais metais Zarasų miestas minėjo 500 metų jubiliejų. Šiai sukakčiai pažymėti Zarasų viešoji biblioteka, savo svetainėje pristatė virtualią parodą “Zarasai – miestas ant septynių ežerų.”
www.zarasubiblioteka.lt

Šios parodos tikslas – pateikti spausdintą ir skaitmeninę informaciją apie Zarasų miesto istoriją, išplėsti žinias apie jį, teigiamai paveikti domėjimąsi miestu ir pasididžiavimą juo.

Virtualią parodą apie Zarasų miestą sudaro dvi dalys: rašytiniai šaltiniai, kurių chronologinės ribos 1906 – 2005 m. ir nuotraukos bei atvirukai nuo 19 a. pabaigos iki šių dienų, suskirstyti pagal svarbiausius Zarasų istorijoje laikotarpius.

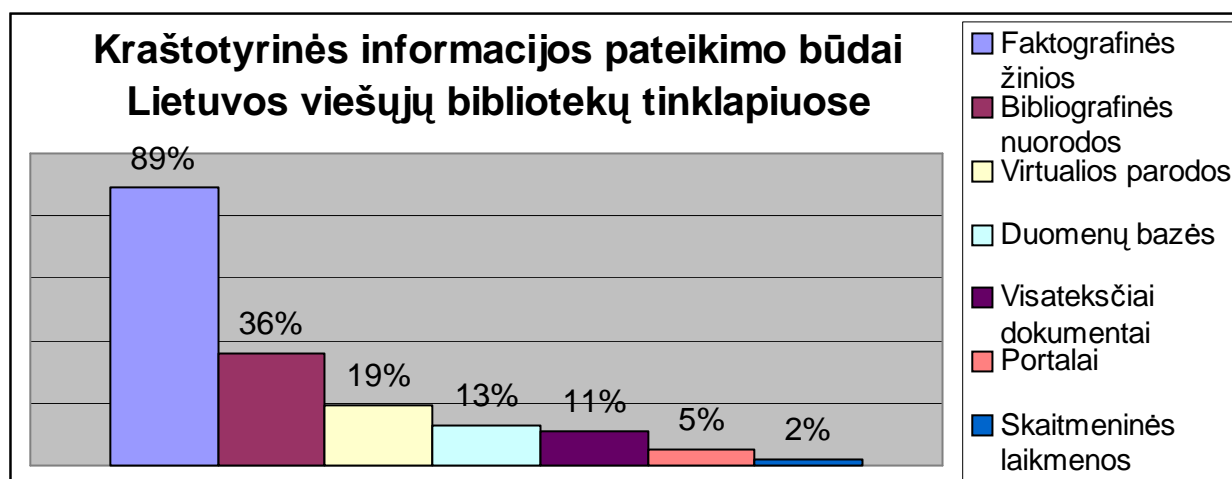
2003 m. Alytaus miesto gimtadienio proga miesto visuomenei pristatyta AMVB bibliografų sukurta duomenų bazė internete [„ALYTAUS VIZUALIŲJŲ MENŲ KŪRĖJAI IR JŲ KŪRYBA.](#) Šioje bazeje virtualiai pristatomi miesto menininkų darbai. Bazėje pateikiami fotografijos, keramikos, tapybos, juvelyrikos virtuali paroda.

Panevėžio rajono viešoji biblioteka savo svetainėje pristato virtualią parodą apie kraštiečių rašytoją Matą Grigonį.

Virtualios parodos leidžia skaitytojams sėdint namuose susipažinti su bibliotekų knygų ir kitų leidinių naujienomis.

Dar viena per retai naudojama galimybė skleisti informaciją elektroninėje erdvėje tai – informacija įrašyta skaitmeninėse laikmenose. Vienas iš retų pavyzdžių Alytaus viešosios bibliotekos 2000 metais įgyvendintas jungtinis projektas su Jotvingių gimnazija pavadinimu “Miestui ir miestiečiams. Kuriame Alytaus kultūros istorijos metraštį”. Jo realizavimo išdavoje miesto viešosios bibliotekos bibliografų sukaupą ir susistemintą informaciją apie Alytuje buvusias ir dabar jį puošiančias skulptūras gimnazijos auklėtiniai, naudodamiesi savo bibliotekos techninėmis galimybėmis, abiejų bibliotekų darbuotojų, pedagogų konsultuojami, parengė, apipavidalino ir išleido CD “Mūsų miestą puošia skulptūros”³⁸

³⁸Projektai.[interaktyvus]. Alytus, Alytaus Jurgio Kunčino viešoji biblioteka.[Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d.]. Preiga per internetą: <http://www.bibliotekos.lt/>

3 diagrama

Aukščiau aprašytos bibliotekos, tai būtų visi rasti kraštotyrinės informacijos sklaidos Lietuvos viešosiose bibliotekose pavyzdžiai. Reikia pasakyti, kad iš visų 65-ių viešųjų bibliotekų tik pusė jų išnaudoja naujas kraštotyrinės sklaidos elektroninėje virtualioje erdvėje galimybes. (3 diagrama). Kaip rodo pavyzdžiai, dalis viešųjų bibliotekų sėkmingai plėtodamos projektinę veiklą, išnaudodamos naujausias technologijas gali pasigirti sukurtais puikiais kraštotyriniais informacinių išteklių pavyzdžiais..

Tačiau ne visi pateikti pavyzdžiai gali būti siektini. Dažna pateikta kraštotyrinė informacija yra labai lakoniška, kai kurių bibliotekų tinklapiuose šios informacijos reikia gerokai paieškoti. Ją nesunku rasti Utenos, Kėdainių Klaipėdos, tačiau Alytaus bibliotekininkai informaciją paslepė gana giliai ir tik peržiūrėję didžiąją dalį informacijos *projektuose* arba *nuorodose* galima rasti pateiktą kraštotyrinę informaciją.

Nepaisant jau susiformavusių viešosios bibliotekos tradicijų, kaita ir gebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančių vartotojų bendruomenių poreikių, prie naujų technologijų – būtina veiklos sąlyga. Viešųjų bibliotekų tikslas būti bendruomenės informacijos centrais, atsakingais už vietos kultūros paveldą. Kultūros paveldo kaupimas, saugojimas ir sklaida turėtų būti prioritetiniai viešųjų bibliotekų uždaviniai. Šiems uždaviniams įgyvendinti bibliotekos turėtų naudoti naujausias šiuolaikines technologijas, nes jų pagalba užtikrinama visuotinė informacijos prieiga. Bibliotekos turėtų aktyviau išnaudoti naujas kraštotyrinės informacijos sklaidos galimybes, tokias kaip internetinių duomenų bazių kūrimas, informacijos įrašymas į skaitmenines laikmenas, internetinių nuorodų kaupimas, virtualių parodų rengimas, elektroninių žinytų kūrimas, taip pat dalyvavimas LIBIS Analizinės bibliografijos sistemyje, kuriant Nacionalinės bibliografijos duomenų banką.

Šiuo metu toli gražu ne visas Lietuvos viešąsias bibliotekas galima vadinti moderniomis, trūkstant finansavimo dažna biblioteka neturi pakankamai kompiuterizuotų darbo vietų, interneto prieigos. Šiuo metu prasidėjusi ilgalaikė Bibliotekų renovacijos ir modernizavimo programa taip pat

pradėtas vykdyti projektas „Bibliotekos pažangai” teikia vilčių, jog artimiausiu metu situacija pasikeis. Tačiau belaukiant valstybinės paramos, viešosios bibliotekos galėtų pačios aktyviau ieškoti galimybių surasti finansavimą, šiuolaikiškų paslaugų vartotojams sukūrimui. Kaip rodo pateikti pavyzdžiai, projektinė veikla yra viena iš šių galimybių.

Integruojantis į Europos kultūros ir informacijos erdvę, Lietuvos bibliotekoms atsiveria galimybė dalyvauti tarptautiniuose kultūros paveldo valdymo skaitmeninėje aplinkoje iniciatyvose, dalyvauti ES remiamose projektuose. Lietuvos viešųjų bibliotekų veikloje jau galima rasti tokių geros praktikos pavyzdžių, tai jau minėta Utenos A. ir M. Miškinų viešoji biblioteka. Kitos bibliotekos bando rasti finansavimą skaitmeninimo projektams Lietuvos ribose. Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka, Alytaus rajono savivaldybės biblioteka, Kauno miesto savivaldybės Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos pasinaudojo Lietuvos Kultūros ministerijos remiamomis programomis ir įgyvendino kultūros paveldo skaitmeninimo projektus.

Apžvelgus Lietuvos viešųjų bibliotekų veiklą, vykdant kultūros paveldo skaitmeninimo iniciatyvas, galima įvardinti ją kaip fragmentišką. Daromi atskiri nedideli projektai, nesiekiami kol kas sukurti visų viešųjų bibliotekų skaitmeninių kolekcijų mozaikos. Daugelis bibliotekų turi unikalios medžiagos apie vietos istoriją ir daugelis jų laiko tokią informaciją tarp pagrindinių dalykų, kuriant skaitmeninį turinį. Vadinasi, atsiranda potencialas globaliai virtualiai bibliotekai. Prie jos būtų galima vienodai lengvai prisijungti iš bet kurio kito pasaulio krašto. Internetas leidžia unikalią vienoje bibliotekoje esančią kolekciją sujungti su kitomis, skirtingose geografinėse vietovėse esančiose kolekcijomis. Šis aspektas svarbus ne tik platesniame, globaliame kontekste, bet ir vietiniame lygmenyje t.y. vietos bendruomenės. Turint pakankamo dydžio skaitmeninį turinį (sukurto vietoje arba iš vietos išteklių skaitmenizacijos būdu arba naudojantis jau kitų pateiktais šaltiniais), galima teikiamas paslaugas praplėsti už bibliotekų kraštotyros skyrių bibliotekos ribų.. Kraštotyros skyriams, įprastai labai skatinantiems socialinį įtraukimą, tai suteikia naujų galimybių skleisti šaltinių informaciją už savo institucijos vietos ribų.

Nemažai pastangų įdedama įgyvendinant projektus, tačiau pateikiamos kultūros paveldo informacija sklaida yra gerokai per maža. Viena iš šių dienų problemų jog skaitmeninimas yra tarsi šalia bibliotekų veiklos, pasibaigus projektui jis ir lieka šalia, nesiekiant tęstinumo.

Bibliotekoms ir kitoms atminties institucijoms prieinamos technologijos savaime neišsprendžia kultūros paveldo pristatymo ir valdymo skaitmeninėje aplinkoje problemų, nors jų taikymas atveria galimybes efektyviau vykdyti kultūros paveldo ir sklaidos funkciją. Šiandien Europoje jau sukaupta pakankamai praktinės patirties skaitmeninio paveldo saugojimo ir sklaidos srityje, kuria gali pasinaudoti Lietuvos atminties institucijos.

Partnerystė tarp vietos atminties institucijų Europoje jau yra laikoma norma, kai tuo tarpu Lietuvoje tokios veiklos pavyzdžių tarp vietinių institucijų sutinkama labia mažai. Dėl skaitmeninių

technologijų plėtros bibliotekos ir kitos atminties institucijos tampa abipusiškai priklausomos, nebegali veikti izoliuotai. Lietuvos viešosios bibliotekos turi pradėti dirbti su kitais vietos kultūros sektoriaus partneriais, tokiais kaip muziejai, archyvais. Įsijungdamos į partnerystes viešosios bibliotekos galės sutelkti išteklius, kurių reikia naujovėms ir plėtrai, pasinaudoti įgūdžiais kurių paprastai neturi. Dėl ribotų finansinių išteklių partnerystės tampa šių dienų būtinybe Lietuvoje.

Nėra vieno visiems priimto bibliotekų, muziejų, archyvų partnerystės modelio, tačiau egzistuojanti tokių modelių įvairovė gali būti įkvėpimo šaltinis nacionalinėms strategijoms, kurios yra būtina tokios partnerystės skatinimo sąlyga. Daugelis pavyzdžių Europoje rodo, kad tokios partnerystės esti itin veiksmingas vietiniu lygmeniu, tačiau vietos institucijoms būtinas nacionalinio lygmens palaikymas. Tokios nacionalinės iniciatyvos galėtų apimti bendrų standartų ir veiklos gairių kūrimą, kvalifikacijos tobulinimą, sąlygų keistis patirtimi sudarymą, tinklų kūrimą, partnerystės ir bendrų inovatyvių projektų skatinimą, be kitų ir finansinėmis priemonėmis.³⁹

3.3 Kultūros paveldo skaitmeninimo projektų rengimo problemos viešosiose bibliotekose

Skaitmeninių išteklių komplektavimas, kūrimas tampa neatsiejami atminties institucijų veiklos dalimi. Tačiau Lietuvos kultūros paveldo pristatymo ir valdymo elektroninėje aplinkoje programos neturi nuolatinio finansavimo ir dažniausiai institucijai jas tenka įgyvendinti dalyvaujant įvairiuose projektuose. Šiomis sąlygomis ypač svarbus tampa valdymo ir technologinių sprendimų subalansuotas derinimas.

Europos bibliotekų atlikti projektai išskėlė eilę problemų su kuriais susiduriama vykdant skaitmeninimo darbus. Ne visos viešosios bibliotekos turi patirties šioje srityje, todėl būtina ir Lietuvos bibliotekos turėtų pasinaudoti sukaupta patirtimi ir sužinoti su kokiomis problemomis jos gali susidurti. Lietuvoje išverstos PULMAN ir CALIMERA projektų gairės puikiai išdėsto įvairias skaitmeninimo strategijas ir praktikos pavyzdžius. Europos šalių spaudoje galima rasti ne vieną leidinį ar straipsnį, kur nagrinėjami įvairūs skaitmeninimo bibliotekose aspektai.

Reikia pažymėti, jog kultūros paveldo skaitmeninimas nėra tik technologinis procesas. Skaitmeninimas yra brangi ilgalaikė iniciatyva, todėl ypač svarbus tinkamas projektų valdymas.

³⁹Glosienė A. Rudžionienė J. Kultūros paveldo institucijų plėtra: politikos, technologijų, inovatyvios praktikos ir mokslinių tyrimų sąveika. Informacijos mokslai, 2006, t.36., p. 16.

Skaitmeninimo projektų valdymas susideda iš pirminės idėjos, sprendimų priėmimo, projekto planavimo, darbo procesų organizavimo ir vykdomo projekto kontrolės.

Priimant sprendimą pradėti projektą, susijusį su kultūros paveldo objektų pristatymu ir valdymu skaitmeninėje aplinkoje, verta išanalizuoti institucijos materialinius ir intelektualius išteklius. Tokio pobūdžio projektai yra ilgalaikiai ir įpareigojantys, jiems reikia nemažai daugkartinių investicijų. Jų įgyvendinimas, jei nepakanka vidaus išteklių ir nėra išorinių finansavimo šaltinių, gali net pakenkti organizacijos veiklai.

Priėmus sprendimus vykdyti projektą, pirmas labai svarbus žingsnis prieš pradėdant darbo procesus, yra planavimas. Kruopščiai suplanuotos projekto žingsniai lemia didžiąją dalį projekto sėkmės. Šiuo metu padaryti sprendimai nulemia sukurtų skaitmeninių šaltinių naudojimą ir aktualumą ateityje.

Pirmiausia būtina aiškiai apibrėžti, projekto esmę, kodėl skaitmeninimas yra tinkamas tam tikroje situacijoje, tiksliai nustatyti atrankos kriterijus ir auditoriją. Vartotojų segmentacija yra labai keblus klausimas atminties institucijų skaitmeninių kolekcijų kūrėjams, nes pasauliniame voratinklyje informacija tampa prieinama visiems, jei nėra specialių apribojimų. Tai skatina projektų vadybininkus idealistiškai tikėtis, kad skaitmeninis kultūros paveldas turėtų būti kuriamas visiems.⁴⁰

Prieš pradėdant skaitmeninimo darbo procesus svarbu apibrėžti skaitmeninimo objektų atrankos kriterijus. Ribotas biudžetas, neleidžiantis rinkti visko, ir skirtinga kultūros paveldo objektų vertė bei pačios organizacijos profilis lemia atrankos kriterijų būtinybę. Kalbant apie atranką pažymėtina, kad ypač sudėtinga padėtis susiklostė komplektuojant skaitmeninius šaltinius. Kol kas nėra nustatyta jokių pagrįstų kriterijų skaitmeniniams ištekliams atrinkti, o daugelis atminties institucijų yra linkusios archyvuoti visus savo šalies skaitmeninius išteklius.

Universalių kriterijų, tinkančių visiems atvejams, rasti neįmanoma ir turbūt beprasmiška ieškoti. Tačiau svarbu aptarti patį atrankos procesą ir pagrindinius jo aspektus, kurie yra praktikos patikrinti ir atskleidžia atminties institucijų patirtį.

Universalių kriterijų tinkančių kiekvienu atveju praktiškai rasti neįmanoma. Bet yra keletas aspektų, į kuriuos reikia atsižvelgti atrenkant objektus:

- medžiagos svarba bendruomenės, regiono, šalies, Europos ar pasaulio kultūros paveldo kontekste;
- medžiagos retumas;
- medžiagos fizinę būklę ir poreikis išsaugoti originalus teikiant alternatyviai prieigai skaitmeninius pakaitalus;

⁴⁰Glosienė A. Manžuch Z. Skaitmeninio ir skaitmeninto kultūros paveldo valdymo strategijos atminties institucijose. Informacijos mokslai, 2003, t. 5

- vartotojų poreikiai; (prieš keliant turimus išteklius į elektroninę formą, reikėtų išsamiai aptarti vartotojo poreikius ir galimybes. Medžiagos turinio atranka turi būti atliekama labai kruopščiai ir patraukti kuo didesnę vartotojų ratą. Kai kuri medžiaga bus tinkamiausia mokslininkams-tyrinėtojams, o kai kuri – moksleiviams, kurie turi žinoti ne tik apie informacijos turinį, bet ir apie tai, kas tai per šaltinis ir kaip jis veikia.)
- teisinius klausimai;
- sąsajas su kitais projektais;
- finansinius klausimus.⁴¹

Šie klausimai nėra techniniai, tačiau jie yra esminiai projekto sėkmei, nes sąlygoja sprendimo, kas turi būti skaitmeninama, priėmimą.

Planuojant svarbu numatyti, kokie bus skaitmeninimo tikslai, pavyzdžiui, teikti prieigą prie mažai naudojamų rinkinių, apsaugoti trapią medžiagą nuo susidevėjimo ir žalos naudojimo metu, sukurti virtualų rinkinį, teikti paslaugas specifiniai vartotojų grupei, prisidėti prie regioninių, nacionalinių ir tarptautinių tinklų veiklos.

Nuo skaitmeninimo tikslų ir nuo to, ar intelektualinės nuosavybės teisių turėtojai suteiks leidimą skelbti medžiagą, priklausys kas bus skaitmeninama.

Naujų formatų kultūros paveldo objektų atsiradimas, taip pat skaitmeninės erdvės taikymas komunikacijos tikslams įgyvendinti nemažai paveikė atminties institucijų darbuotojų profesinių įgūdžių turinį. Specialistų, atitinkančių pasikeitusias darbo sąlygas, poreikis sparčiai didėja, ryškėja dvi kompetentingumo poreikio kryptys: vadybinė ir technologinė. Valdymo įgūdžių, pavyzdžiui, projektų administravimo, partnerystės ryšių užmezgimo, derybų, daugiausia prireikia organizacijos aukščiausios ir vidurinės valdymo grandies specialistams, o žemesniosios grandies atstovams labiau praverčia technologijų išmanymas vartotojų lygmeniu, gebėjimas mokyti ir konsultuoti vartotojus. Šiais laikais jau atsiranda puikių specialistų turinčių tokią kompetenciją, tačiau dažna institucija negali pasigirti specialistais išmanančiais abi šias sritis, todėl galimas bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, reikiamų paslaugų pirkimas.

Projekto įgyvendinimas bibliotekos ar kitos atminties institucijos pastangomis ir paslaugos pirkimas, kiekvienas turi savo privalumų. Projekto vykdymo institucijos viduje privalumai:

- visiška medžiagų ir apdorojimo kontrolė
- nėra rizikos pažeisti skaitmeninimo objektus transportavimo metu
- greitas rezultatų įvertinimas
- lengvai ir greitai formuojamas įvertinimo grįžtamasis ryšys
- procesas galėtų būti pigesnis, tačiau sunku tiksliai apskaičiuoti kainą

⁴¹ Sėkmingos veiklos gairės: Calimera projekto gairės. Vilnius, 2005, p.194

- institucijos personalas pats įgauna kompetenciją
- techninės ir programinės įrangos nuosavybė
- nėra sutarties įsipareigojimo trečiajai šaliai, jei susiduriama su sunkumais.

Paslaugų pirkimo privalumai:

- proceso valdymas yra rangovo atsakomybė
- nereikia pirkti techninę, programinę įrangą (išimtis yra vaizdo peržiūros įranga), skirtipatalpas
- pasikliaujama tiekėjo patirtimi ir kompetencija
- nereikia skirti papildomo laiko personalui mokytis
- yra aiškios kainos
- bus taikoma šiuolaikinė techninė ir programinė įranga.

Dažniausia pageidautina atlikti darbus pačioje institucijoje, kad išvengtų originalų praradimo ar žalos, transportavimo išlaidų ir kitokios rizikos. Būtų idealu, jei patalpose, skiriamose darbams atlikti, būtų sudarytos tinkamos apšvietimo, temperatūros, drėgnumo ir kitos sąlygos. Šie veiksniai ypač svarbūs skaitmeninant trapius originalus.

Laikas skaitmeninimo darbų atlikimui turėtų būti kruopščiai suplanuotas atsižvelgiant į personalo užimtumą, šventes, parodas ar kitus įvykius ir projektus.

Išsaugojimo strategija. Ją reikia suformuluoti dar planavimo etape, kad užtikrintų ilgalaikį rinkinio tinkamumą naudoti.

Informacijos technologijų senėjimas pakeitė tradicinę "išsaugojimo" sąvoką, kuri materialiams objektams reiškia išlaikyti gerą jų fizinę būklę, kartu tai reiškia ir prieigos užtikrinimą. sparti technologijų plėtra sąlygojo jų įvairovę, kuri paskatino skirtingų skaitmeninės informacijos pateikimo ir valdymo standartų atsiradimą. Šiuo metu visos Europos mastu yra bandoma spręsti kultūros paveldo sistemų standartų suderinamumo problemą. Paprastai skaitmeninimo projektai įgyvendinami laimėjus tarptautinę ar šalies finansinę paramą. Dažnai finansuojanti organizacija pateikia specifinius reikalavimus kaip skaitmeninti pasirinktą kolekciją, arba atminties institucija kuria savo taisykles ir standartus. Didelė standartų, taisyklių, normų įvairovė tampa barjeru tarpinstituciniam bendradarbiavimui. Ateityje turėtų būti visuotinai priimti standartai, užtikrinantys rinkinių tarpusavio suderinamumą.

Kiti klausimai, kuriuos būtina apsvarstyti planavimo etape, apima teisinius aspektus, pvz., intelektinės nuosavybės teisė, skaitmeninių formatų pasirinkimas, techninė ir programinė įranga, pristatymo metodai ir išlaidos.

Skaitmeninimo projektuose labai svarbi intelektinės nuosavybės teisių problema Yra du intelektinės nuosavybės teisių aspektai:

1. Ar biblioteka turi teisę daryti skaitmenines kopijas? Jei būtina teisių į suskaitmenintą medžiagą apsauga, tai neišvengiamai bus ilgas ir brangus procesas.
2. Kokias teises biblioteka ketina pritaikyti suskaitmenintų vaizdų atžvilgiu? Ar vaizdinė medžiaga bus prieinama nemokamai, ar internete bus pristatyti tik sumažinti atvaizdų variantai, o geresnės kokybės kopijos bus apmokestinamos?

Patalpinus tam tikrą medžiagą internete, ji gauna globalinę prieigą, tačiau tuo pat metu iškyla ir informacijos bei duomenų nuosavybės apsaugos klausimas. Skaitmeninį turinį, netgi ir tą, kuriam uždėtos autorinės teisės, galima lengvai parsisiųsti, tvarkyti ir perduoti kitiems. Tai yra problema, pastaruoju metu kamuojanti akademinę švietimo visuomenę, nes atsiranda vis daugiau tinklalapių, iš kurių galima atsisiųsti įvairių esė, referatų ir kitų rašto darbų. Šis dalykas paveikia bibliotekas ne mažiau nei kitas organizacijas su interneto prieiga. Netgi tekstą pdf formatu galima lengvai nukopijuoti. Vaizdai turbūt yra pats paprasčiausias kopijavimo dalykas. Tik keletas interneto naudotojų galėtų sąžiningai pasakyti, kad niekada nenukopijavo jokio atvaizdo, dažniausiai turinčio autorines teises, iš kažkokio tinklalapio. Vienas iš galimų sprendimų, kurį Peter H. Reid savo knygoje, skaitmeniniu formatu padaryti atvaizdų vandenženklis, Tai šiek tiek sustabdytų norinčius neteisėtai pasinaudoti pateikiama informacija, nors ir šį dalyką labai pasistengus galima apeiti⁴².

Projekto apimtis turi būti kruopščiai apgalvota, nes labai lengva nepakankamai įvertinti pastangas, būtinas skaitmeninant tradicinę medžiagą, be to, derėtų susitaikyti su mintimi, kad neišvengiamai tik rinkinio dalis gali būti suskaitmeninta. Kaina, personalas ir kitos problemos turės įtakos šiems sprendimams.⁴³

Skaitmeninimas yra brangus. Neįmanoma įvertinti visų galimų finansinių išlaidų, bet jos paprastai susideda iš :

- technologinių išlaidų: technikos skaitmeninimui pirkimo, diegimo priežiūros, programinės įrangos įsigyjimas;
- išlaidų skirtų personalo paruošimui mokymui dirbti su naujomis technologijomis;
- darbo proceso išlaidų: parengiamieji darbai, intelektualinės nuosavybės teisių nustatymas ir derybos su autoriais ir panašiai.

Viešosios bibliotekos ir kitos atminties vietinės institucijos gali ieškoti galimybių didinti savo biudžetą, pavyzdžiui, tokiais būdais:

- lobistine veikla nacionaliniu ir vietiniu mastu;
 - viešosios nuomonės formavimas ir draugų grupių kūrimas;
 - paraiškų teikimas paramai gauti arba įgyvendinti tam tikrą skaitmeninimo projektą.
- Pastaraisiais metais įvairių šalių muziejuose, bibliotekose ir archyvuose formuojasi

⁴² Reid P.H., p. 23

⁴³Viešosios bibliotekos skaitmeninės eros sankryžose. ES projekto PULMAN gairės. Vilnius, 2002.p.97

paraiškų teikimo kultūra. Vyriausybės, Europos Sąjunga (ES), labdaros fondai ir kitos organizacijos pasirenkami kaip paramos šaltiniai, konkursiniu būdu varžantis dėl finansavimo;

- partnerystė su kitomis institucijomis užsakant darbų atlikimą

Skaitmenintos medžiagos rūšis ir apimtys priklauso nuo turimų lėšų, todėl priimami sprendimai dėl to, kam bus teikiama pirmenybė. Tokie sprendimai gali priklausyti nuo projekto tikslų (išsaugojimas arba padidėjusi prieiga), originalų vertės ir retumo, originalų fizinės būklės, potencialaus naudojimo ir kt.

Palyginti nedidelių išlaidų alternatyvos tinka tam tikrais atvejais. Pavyzdžiui, skaitmeninės kameros, skaitytuvai ir kt., skiriami vietiniams vartotojams, pateikia pakankamos kokybės rezultatus vykdant mažus bendruomenės projektus.⁴⁴

Techninė įranga pasirenkama planavimo etape atsižvelgiant į patikimumą, kainą, naudojimo paprastumą, personalo mokymo poreikius, priežiūros išlaidas, turimą plotą įrangai, nuomos galimybes ir t. t. Įranga turėtų užtikrinti kiek įmanoma aukštesnę skiriamąją gebą skaitmeninant ir išsaugant objektus, nes žemesnės skiriamosios gebos vaizdas arba mažesnės apimtys byla gali būti kuriama iš aukštesnės kokybės, aukštesnės skiriamosios gebos vaizdo, bet ne atvirakščiai. Atsižvelgiama į saugojimo problemas, nes didesnės skiriamosios gebos vaizdai didina bylų apimtį ir reikalauja daugiau erdvės saugojimui.

Būtina atsižvelgti į skaitytuvų, skaitmeninės kamerų technines galimybes, nes įranga turėtų būti parenkama pagal skaitmeninamos medžiagos rūšį.⁴⁵

Užsienio specialistai yra sukūrę ne vieną rekomendaciją, kaip pasirinkti įrangą tokiems projektams.

Skaitmeninimo procesui turi būti kruopščiai parinkta programinė įranga. Yra trys procesai, kuriuos reikia turėti omenyje atrenkant įrangą: atvaizdavimas, apdorojimas ir pristatymas. Techninės ir programinės įrangos atranką lemia kiti sprendimai, taip pat pirkimo ir eksploatavimo kaina, naudojimo lengvumas (ar būtinas specialus mokymas), įvairūs reikalavimai, pritaikomumas ir išplečiamumas, galimybės (kokybės ir rezultato pasirinkimas), suderinamumo standartai, patikimumas ir t. t.⁴⁶

Dar vienas aspektas, kurį reiktų aptarti, yra interneto ir jo išteklių skaitmeniniu formatu stabilumas. Vis dar yra neišspręstų problemų, kalbant apie skaitmenizacijos procese naudojamų formatų pastovumą. Čia kalbama tiek apie atvaizdų formatus, tiek ir apie tekstinius formatus. Be to, neįmanoma nuspėti, kokius geresnius formatus ir technologijas dar galima išvystyti ateityje. Pasitaiko nemažai atvejų, kai skaitmenizaciją reikia pakartoti dėl netinkamo formato.

⁴⁴ Calimera projekto gairės, p.194

⁴⁵ PULMAN gairės, p.97-98

Skaitmeninimo proceso produktas yra skaitmeninio formato vaizdas ar kitas informacijos objektas. Tačiau dažniausiai naudojami skirtingi formatai, todėl atranka turi būti atlikta kruopščiai. Skaitmeninimo projektams naudojami TIFF (aukštos kokybės pagrindinėms kopijoms) ir JPEG arba GIF (pristatymo kopijoms) formatai, tačiau bibliotekos turi nepamiršti, kad yra skirtingos kiekvieno formato versijos. Šie kriterijai turi būti kruopščiai išnagrinėti.

Dauguma apie skaitmeninimą parašytų darbų pabrėžia, kad reikia dviejų lygmenų skaitmeninimas: didesnės rezoliucijos archyvavimo tikslams ir suspaustos skaitmenizacijos, kuri pagreitina veikimą. Reikėtų apsvarstyti ir kitokias technologijas, tokias kaip labai glaustų atvaizdų naudojimą, siekiant pagreitinti veikimą; tai ypač pasakytina apie tinklalapius, kuriuose talpinama daug atvaizdų. Tai palengvintų darbą dirbantiems nuotoliniu būdu, naudojant lėtesnės spartos interneto ryšį.

Atlikus skaitmeninimo darbus bibliotekos būtina suprasti, kaip aprašyti šį naują turinį, kad jis būtų lengvai surandamas vartotojų ir suderinamas su kitu skaitmeniniu turiniu.

Šioje srityje naujos technologijos ir standartai vis dar kūrimo stadijoje, tikėtina, kad laikui bėgant jie keisis ir plėsis. Institucijoms būtina žinoti dabartinę padėtį, kad išvengtų netinkamų ar pasenusių standartų ir technologijų taikymo.

Planuodamos, nustatydamos darbo prioritetus ir ypač pirkdamos naujas sistemas ar užsakydamos įmonių ir konsultantų paslaugas, institucijos privalo suprasti šias problemas.

Suskaitmenintą medžiagą būtina tinkamai kataloguoti, turi būti prieinami ją aprašantys metaduomenys. Bibliotekininkai privalo būti susipažinę ir su kitų profesijų katalogavimo tradicijomis, taip pat ir su naujais požiūriais į metaduomenis elektroninėje aplinkoje (ypač su Dublin Core). Didžiosios Britanijos Naujų galimybių fondo (New opportunities fund NOF) Techniniuose standartuose siūlomos gairės ir rekomendacijos išteklių aprašymui⁴⁷.

Pabaigtus darbus būtina pristatyti visuomenei. Šiandien dažniausiai pristatoma per pasaulinį kompiuterių tinklą. Bibliotekos ir kitos atminties institucijos gali pačios kurti ir tvarkyti portalus, tinklapius arba juos gali administruoti vietinė valdžia, ar trečioji šalis. Paprastai geriausia kaupti medžiagą duomenų bazėse. Didesniems rinkiniams arba tiems, kurių metaduomenys ar kiti reikalavimai yra sudėtingi, labiau tinka specifiniai paketai. Kitos pristatymo sistemos apima kompaktines (CD) ir skaitmenines vaizdo (DVD) plokšteles.

Skaitmeninimo projektų sėkmė viešose bibliotekose priklauso nuo daugelio aptartų valdymo ir technologinių aspektų. Bet skaitmeninimo ateitis priklauso ir nuo veiksmų, kurių bus imtasi

⁴⁶PULMAN gairės., p.97-98

⁴⁷The NOF Digitise Programme[interaktyvus]. .[Žiūrėta 2007 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą : <http://www.ukoln.ac.uk/nof/support/manual/>

sprendžiant strategines problemas valstybiniu lygiu. Svarbu, kad partnerystės tarp atminties institucijų realizuotųsi, o tai priklauso kultūros paveldo kolekcijų tarpusavio suderinamumo.

Vien tik technologinis požiūris į skaitmeninimą neprideda prie bibliotekų, ir kitų atminties institucijų kultūros paveldo ir sklaidos išsaugojimo sėkmės. Kaip rodo minėti Europos geros praktikos pavyzdžiai, labai svarbu kaip ir koku būdu skaitmenintos kultūros paveldo kolekcijos pristatomos, kaip jos integruojamos į aptarnaujamos bendruomenės gyvenimą.

Kaip jau buvo minėta apžvelgiant Lietuvos viešųjų bibliotekų kultūros paveldo – kraštotyros pateikimo būdus, buvo ir iki šiol daug kur pasitelkiamos tradicinės priemonės: kaupiami kraštotyriniai archyvai, rengiamos parodos, leidžiami spausdinti leidiniai, siūlomos ekskursijos, konkursai. Tačiau nauja – elektroninė aplinka turi tam tikrų privalumų: ji gali užtikrinti daugkartinį skaitmeninio rinkinio panaudojimą įvairiuose kontekstuose, leidžia pateikti vartotojui gausybę įrankių, įgalinančių keisti skaitmeninius objektus, leidžia betarpiškai bendrauti su kitais vartotojais, leidžia patiems vartotojams kurti patiems ir pasidalinti savo kūriniais. Ir tradicinė, ir elektroninė forma siekiama užmegzti kuo glaudesnę ryšį su vartotoju, pažadinti jo aktyvumą, susidomėjimą. Šiuo metu visuomenėje netyla ginčai dėl rizikos, jog betarpiškas žmonių bendravimas pamažu gali tapti tik virtualiu. Nepaisant šių ginčų kol kas visuomenė praleidžia daug laiko elektroninėje aplinkoje, todėl ir institucijos kol kas projektuoja savo veiklą ir paslaugas atsižvelgdamos į šias tendencijas.

Atminties institucijų virtualias paslaugas, grindžiamas skaitmeniniu kultūros paveldu, remiantis Europos šalių patirtimi, galima suskirstyti į kelias grupes:

- informavimo apie kultūros paveldą rinkiniai
- edukaciniai – šviečiamieji kultūros paveldo paketai
- bendruomenės atminties formavimo paslaugos
- turizmo – atminties institucijų informaciniai paketai⁴⁸

Informavimo apie kultūros paveldą paslaugos – tai bibliotekų ir kitų atminties institucijų informavimas apie turimus rinkinius. Toks pateikimas internete daromas dažnai reprezentaciniais, aiškinimo tikslais. Šios paslaugos yra sutinkamos dažniausiai. Institucijos stengiasi informuoti vartotoją apie saugomas vertybes, dažnai pristatydamos skaitmeninį rinkinį kaip loginę visumą, jungiama bendro, pvz. istorinio konteksto.

Edukacinės paslaugos siejasi su atminties institucijų šviečiamąja veikla, kai stengiamasi įtraukti saugomus skaitmeninius dokumentus ir objektus į formalius ir neformalius mokymosi procesus. Tokioms paslaugoms keliami dideli reikalavimai, jie turi pasižymėti aukšta pridėtine verte., pasireiškinačia informacijos pateikimo būduose, kontekste, informacinių technologijų taikyme. Didelę pagalbines medžiagos studijoms produktų grupę sudaro įvairios apimties, tematikos duomenų bazės.

Nauja edukacinių paslaugų rūšis – edukaciniai žaidimai, pasižymintys interaktyvumu ir sudėtinga technologija. Tokie žaidimai gali būti, pavyzdžiui, patrauklus istorijos raidos studijavimo būdas, kai žaidėjas panardinamas į istorinių įvykių sukūrį. O žaidimo sėkmė priklauso nuo to kokių žinių jis įgyjo dalyvaudamas jame. Žaidimai tinka ne tik vaikų auditorijai, bet gali būti taikoma vyresniems ugdant, kad ir verslo įgūdžius. Edukaciniai žaidimai turi nemažą potencialą visoms atminties institucijoms, nes žaidimo konteksto pasirinkimo galimybės labai didelės.

Bendruomenės atminties informavimo paslaugos elektroninėje aplinkoje, atitinka tradicinę viešųjų bibliotekų funkciją - kaip pagrindinės bendruomenės atminties informavimo centro. Išsaugojant bendruomenių kultūrą dokumentų, objektų, istorijų pavidalu užtikrinamas ne tik žinių tęstinumas, bet ir sprendžiamos savo tapatybės, šaknų paieškos problemos, kurios labai aktualios šiuo metu kai vykstant globalizaciniams procesams kyla grėsmė mažų tautų išnykimui, didėjant migracijos mastams.

Galima išskirti skaitmeninių istorijų kūrimo paslaugas. Europos viešosios bibliotekos kartu su kitomis atminties institucijomis yra labia aktyvios dokumentuojant ir kaupiant krašto žmonių istorijas, jų prisiminimus. Dažnose tokiose interaktyviose istorijų duomenų bazėse vartotojams betarpiškai suteikiama galimybė patiems kurti savas istorijas ir pateikti iliustruojančią vaizdo medžiagą.

Potenciali atminties institucijų niša plėtoti kultūrinio turizmo paslaugas. Kultūrinis turizmas – tai galima virtuali kelionė po vartotoją dominantį kraštą, susipažįstant su vietiniu kultūros paveldu. Vartotojas nekeldamas kojos iš namų gali susipažinti su vietovės istorija, gyventojai, jų kalba, tradicijomis, amatais, menu, muzika, tradicine architektūra, religija ir t.t.

Kultūrinis turizmas atveria dideles galimybes atminties institucijų veiklai, kurios savo kolekcijų pagrindu kuria virtualias ekskursijas ir duomenų bazes. Tokio pavyzdžio produktais gali susidomėti ir komercinės turizmo agentūros, o tai jau yra naudinga atminties organizacijoms.

⁴⁸ Manžuch. Z. Skaitmeninimas – naujas kultūros paveldo valdymo metodas. (Paskaitų medžiaga)

Išvados

Daugiakultūreje Europos aplinkoje svarbus kiekvienos šalies kultūros paveldo išsaugojimas, puoselėjimas ir integravimas į bendrą Europos informacinę erdvę. Europos viešosios bibliotekos atsakingos už vietinio kultūrinio identiteto puoselėjimą.

Naujų technologijų, tokių kaip skaitmeninimas, atsiradimas viešosiose bibliotekose iškelė naujus kultūros paveldo valdymo iššūkius. Skaitmeninimas pagerina kultūros paveldo prieigą, sprendžia opias kultūros paveldo kolekcijų išsaugojimo ateities kartoms, laikymo ir naudojimo problemas, sąlygoja naujų virtualių paslaugų kūrimą.

Vienas iš ES kultūros politikos prioritetų yra vietinio kultūros paveldo prieinamumo įgyvendinimas. Europos mastu vykdytais projektais PULMAN, CALIMERA siekiama sutelkti vietines atminties institucijas pritaikyti šiuolaikines technologijas, kuriant naujas paslaugas, kad paprasti piliečiai galėtų pasiekti Europos kultūros paveldo turtus. Daugelis Europos viešųjų bibliotekų pristato savo kultūros paveldo kolekcijas skaitmeniniais kanalais. Jos dalyvauja bendruose projektuose su kitomis atminties institucijomis, įsitraukia į tinklus kurdamos bendrus galingus vietinio kultūros paveldo portalus, duomenų bazines. Daugelis viešųjų bibliotekų kuria naujas skaitmenines paslaugas, taip tapdamos svarbiomis vietos bendruomenių organizacijomis.

Tačiau kultūros paveldo skaitmeninimo procesas Europos viešosiose bibliotekose dar tebėra fragmentiškas. Kaip rodo analizė, Lietuvos viešosiose bibliotekose kultūros paveldo skaitmeninimo darbai atliekami, bet naujų technologijų diegimas dar gerokai atsilieka nuo daugelio Europos bibliotekų. Iš nagrinėtų visų 65 viešųjų bibliotekų tik pusė bando naudotis naujas technologijas kultūros paveldo kolekcijų pristatymui elektroninėje erdvėje. Bet A. ir M. Miškinių viešosios bibliotekos pavyzdys rodo, kad iniciatyva, inovatyvus mąstymas ir sėkmingai plėtojama tarptautinė projektinė veikla leidžia sukurti puikių skaitmeninto kultūros paveldo pavyzdžių.

Kaip numatyta ES strateginiuose skaitmeninimo dokumentuose, kultūros paveldo rinkinių skaitmeninimas tęsis, kol reikšminga Europos kultūros paveldo dalis nebus prieinama skaitmeniniais kanalais. Todėl Lietuvos viešosioms bibliotekoms būtina prisitaikyti prie naujų reikalavimų, prie naujų technologijų ir mokytis naudotis naujomis galimybėmis. Lietuvos viešosios bibliotekos turėtų remtis sėkmingais Europos viešųjų bibliotekų pavyzdžiais. Kaip rodo pavyzdžiai, partnerystė su kitomis atminties institucijomis, visų pirma su vietiniais archyvais ir muziejais, yra sėkminga priegios prie vietinio kultūros paveldo užtikrinimo sąlyga. Viešosios bibliotekos yra labai aktyvios dokumentuojant krašto žmonių istorijas, todėl Lietuvoje tebėra neišnaudotos bibliotekų galimybės pačius gyventojus įtraukti į skaitmeninės atminties archyvavimą, toks dalyvavimas kartu ugdo didesnę bendruomeninį jausmą. Potenciali viešųjų bibliotekų niša, kuriant kultūrinio turizmo paslaugas.

Lietuvoje sukurti keli viešųjų bibliotekų regioniniai kultūros paveldo portalai yra puiki kultūrinio turizmo raidos priemonė.

Europos bibliotekų patirtis rodo, jog institucijoms prieinamos technologijos savaime neišsprendžia kultūros paveldo pristatymo ir valdymo skaitmeninėje aplinkoje problemų. Greta technologinių būtina derinti valdymo sprendimus. Šiandien Lietuvoje yra daug neišspręstų metodologinių kultūros paveldo pristatymo ir valdymo skaitmeninėje aplinkoje problemų, bet naudojantis Europoje jau sukaupta praktine patirtimi, Lietuvos viešosios bibliotekos galėtų išvengti daugelio klaidų.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. *Ask about Ireland* projektas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.askaboutireland.ie/>
2. Baskų viešoji biblioteka [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://bibliotecaforal.bizkaia.net/>
3. Biblioteka: teorijos ir praktikos pradmenys. Sąs. 2: Kraštotyra ir biblioteka / LNB Bibliotekininkystės centras. Vilnius, 2005.
4. Coine projektas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12.] Prieiga per internetą: <http://www.uoc.edu/in3/coine/eng/project.html>
5. Conway apskrities rajono taryba [interaktyvus] Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d. Prieiga per internetą: <http://www.conwy.gov.uk/>
6. Chimer projektas [interaktyvus] [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.chimer.lt/index.htm>
7. Danijos bibliotekų portalas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.bibliotek.dk>
8. Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12.] LR Seimas, 2002. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=193888
9. Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijos patvirtinimo [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Vilnius, 2005. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=260975&p_query=
10. Europos Komisijos rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos. [interaktyvus] Europos bendrijų komisija, 2006. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recommendation/lt.pdf
11. Glosienė A. Manžuch Z. Skaitmeninio ir skaitmeninto kultūros paveldo valdymo strategijos atminties institucijose. Informacijos mokslai, 2003, t. 25,
12. Glosienė A. Manžuch Z. Kultūros paveldo valdymas Europoje: svarbiausi strateginiai dokumentai. Tarp knygų. Vilnius, 2003, nr. 10
13. Glosienė A. Naujas Europos Sąjungos projektas Lietuvoje. [interaktyvus]. Lietuvos muziejai, 2003. [Žiūrėta 2007 gruodžio 20d.] Prieiga per internetą: http://www.muziejai.lt/Informacija/ES_projektas.htm
14. Glosienė A. Rudžionienė J. Kultūros paveldo institucijų plėtra: politikos, technologijų, inovatyvios praktikos ir mokslinių tyrimų sąveika. Informacijos mokslai, 2006, t.36.

15. Going Digital: issues in digitization for public libraries (Tampant skaitmeniniai: skaitmeninio aspektai viešosiose bibliotekose)[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ukoln.ac.uk/public/earl/issuepapers/digitisation.htm>
16. Kazlaitė K. LBD Šiaulių skyriaus projektinė veikla. Tarp knygų. 2006, balandis, p. 7-8
17. Koros-Maros cultural heritage [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: <http://koros-maros.bmk.hu/en/index.html>
18. Kraštotyros kalendorius 2006 m. [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 gruodžio 20 d. Panevėžio rajono savivaldybės viešoji biblioteka., 2007. Prieiga per internetą: <http://www.panrbiblioteka.lt/kalendorius/kalendorius.htm>
19. Kvietkauskas R., Varnienė R. Kultūros paveldo skaitmeninio koordinavimas Europoje: Lietuvos perspektyva. Knygotyra, 2005, t. 45
20. Kvietkauskienė R. IFLA reikalavimai viešųjų bibliotekų veiklai . Šiandien aktualu, 2001, I pusmetis.
21. Komisijos rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninio, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d.] 2006, rugpjūčio 24 d. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recommendation/lt.pdf
22. Lapinienė L. Calimera projektas: sėkmingos veiklos gairės. Tarp knygų, 2005, lapkritis
23. Lietuvos kultūros politikos nuostatai. 2001 gegužės 14d. Nutarimo nr.542 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.lrk.lt/EasyAdmin/sys/files/KPN.doc>
24. Manžuch. Z. Skaitmeninimas – naujas kultūros paveldo valdymo metodas. (Paskaitų medžiaga)
25. Mozūraitė V., Rudžionienė J. Muziejai, archyvai ir bibliotekos elektroninėje Europoje: Europos komisijos projektas Calimera. [interaktyvus] Knygotyra, 2006, t. 47 . [Žiūrėta 2007 gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: http://www.leidykla.eu/fileadmin/Knygotyra/47/VITA_MOZURAITIJE_JURGITA_RUDZIONIENE.pdf
26. Nyderlandų portalas Biblioplaza.nl [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 gruodžio 12d. Prieiga per internetą: <http://www.biblioplaza.nl/>
27. Pratarinė Žymūs Kauno žmonės: atminimo įamžinimas. [interaktyvus]. Kaunas, 2004 [Žiūrėta 2007 gruodžio 12d.]. Prieiga per internetą: <http://atminimas.kvb.lt/pratarne.php>
28. Projektas “Playing with history” [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12d.] Prieiga per internetą: <http://www.playingwithhistory.info/>
29. Projektas ” Klaipėdos regiono bibliotekų etnokultūros lobia” [interaktyvus]. Klaipėda: Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka, 2006. [Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.klavb.lt/KRASTOTYRA/index.htm>

30. Projektai.[interaktyvus]. Alytus, Alytaus Jurgio Kunčino viešoji biblioteka.[Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.bibliotekos.lt/>
31. Projektai.[interaktyvus]. Utena, Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka.,2007. [Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d.] Prieiga per internetą : <http://www.uvb.lt/projektai.html>
32. Reid H. P. The digital age and local studies.Chandos Publishing (Oxford), 2003.
33. Rotterdamnet [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.]Prieiga per internetą: <http://www.rotterdamnet.nl/>
34. Sėkmingos veiklos gairės: Calimera projekto gairės. Vilnius, 2005.
35. SeamlessUK [interaktyvus] Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.Prieiga per internetą: http://www.seamlessuk.info/gensub_about.asp
36. The NOF Digitsise Programme[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d .]Prieiga per internetą: <http://www.ukoln.ac.uk/nof/support/manual/>
37. UNESCO viešųjų bibliotekų manifestas 1994 m[interaktyvus].[Žiūrėta 2007 gruodžio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://bibliotekos.utenon.lt/index.php/pageid/330>
38. Viešosios bibliotekos skaitmeninės eros sankryžose. ES projekto PULMAN gairės. Vilnius, 2002.
39. Viltšyro bendruomenės istorijos tinklapis [interaktyvus].[Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d.]Prieiga per internetą: <http://www.wiltshire.gov.uk/community>
40. WW2 People's War [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 gruodžio 22 d].Prieiga per internetą:<http://www.bbc.co.uk/ww2peopleswar/about>

Cultural Heritage in the Electronic Environment of Public Libraries

By Asta Lapinskienė

Summary

Each country attaches major importance to its cultural identity as well as its preservation and presentation to the entire Europe. Development of new technologies represents new challenges, requirements and opportunities to cultural heritage institutions. One of the most essential roles of libraries and other memory institutions is the preservation and dissemination of cultural heritage. Digitalization of the preserved cultural heritage offers to public libraries and other memory institutions the prospects of new activities and solution of relevant problems.

The subject of the Master's Thesis is the digitalization of cultural heritage in public libraries.

The purpose of the Master's Thesis is the establishment of new possibilities of dissemination of cultural heritage in the electronic environment of public libraries.

With a view to achieving the established purposes, the Master's Thesis tackles the following **tasks**: overview of the policy of the digitalized cultural policy in Europe and Lithuania, survey of European best practices related with the dissemination of cultural heritage in the electronic environment, examination of the Lithuanian public libraries' capacity for presentation the digitalized cultural heritage, description of a number of digitalization features in public libraries.

Digitalization is a new method of cultural heritage management that includes not only organization processes but also the diversity and forms of the provided services.

The last decade is known for the revolution in the way cultural heritage is managed. Cultural heritage management initiatives are closely related with the attempts to develop a common European information environment. The year 2001 saw the formulation of the *Lund principles* that represent as yet one of the most significant strategic instrument in the area of cultural heritage and have urged the European Commission and EU member states to undertake the coordination of digitalization of and provision of access to cultural heritage. Having identified the drawbacks in digitalization and public delivery of cultural heritage and having established the ways of eliminating these drawbacks, specific actions have been undertaken. Quite a few projects on the participation of local cultural heritage institutions in the process of digitalization, e.g. *Pulman*, *Calimera*, etc., were initiated and completed. With the view of implementing the *Lund principles*, in 2005 the European Commission was

introduced with the initiative on the creation of the European digitalized library so that everybody could use European cultural and scientific sources.

In 2005, Lithuania joined the EU initiatives related with digitalization in order to coordinate the national activities in the area of cultural heritage digitalization. In summer of 2005, the Ministry of Culture and Science approved the Lithuanian Concept of Cultural Heritage Digitalization.

A lot of initiatives related with digitalization are currently implemented or had been already implemented, however, the access to the digital cultural content has been as yet fragmentary. The digitalization in Europe is influenced by a number of financial, organizational, technical and legal difficulties. It is possible to find excellent best practices related with partnership in the electronic environment of European public libraries that provide the global customer with digital sources of national cultural heritage in the electronic environment.

For years, Lithuanian public libraries have been fostering and disseminating ethnic cultural heritage by compiling and storing ethnographic collections. For a few years, Lithuanian public libraries have been attempting to introduce the assembled ethnographic collections to customers not only in the traditional but also in electronic form.

Implementation of the new information technologies and provision of access to virtual information sources has been recently started by the Lithuanian public libraries and has been slowly gaining momentum. Therefore, only 36 out of 65 public libraries provide the customer with digital cultural heritage and ethnographic information.

Digital information of the cultural heritage content is provided by the libraries in a variety of forms such as Internet portals, data bases, full-text documents, virtual exhibitions, various digital factographic and bibliographic data. Lithuanian public libraries should exploit the new possibilities of disseminating ethnographic information more actively because they are opened up an opportunity to participate in international initiatives on cultural heritage management in the electronic environment. Lithuanian public libraries should establish cooperation with other partners from the local cultural sector such as museums and archives. The partnership with other stakeholders would enable public libraries to accumulate financial, organizational and other resources.

Digitalization of cultural heritage is not a mere technological process. Digitalization is an expensive long-range initiative; therefore, a proper project management is of utmost importance.

Projects implemented by the European libraries raised a wealth of problems that are encountered in the process of digitalization. Not every library may boast of the expertise in this area, therefore, Lithuanian libraries should draw on the accumulated experience.